P. II. 122

ANUL 13 IANUAR 1939 MART No. 1

REVISTA CRITICĂ

DIRECTOR
GIORGE PASCU
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN IAŞI

SUMAR

Giorge Pascu. — Nume de Plante, VIII Părţile şi cultura păpuşoiului.
Gh. Duzinchevici. — Contribuţii la istoriea Moldovei după moartea lui Alexandru cel Bun.
Speranţa Pascu. — Material folkloric (Cimilituri, gîcitori, zicători, expresii).

CRONICA

Revista Critică în al 13-lea an, Revista Critică—colaboratori, Revista Critică în ţară (Iaşi, Piatra), Ştiinţa ieşană la Bucureşti, Ştiinţa ieşană în Portugaliea, Slavistica ieşană la Praha, Reviste romîneşti (Arhiva, Convorbiri Literare), Reviste străine (Südostdeutsche Forschungen, Slavia), Vocabularul lui Creangă, Prima ediţie adevarată a operelor lui Creangă, Pronunţarea limbii romîne, Şcoala francmasonă, Armand Godoy, Cenzura în Germaniea, Cenzura în foasta Ungarie, Serviciu poştal (G. Pascu.)

RECENZII

Al. Iepure, Calistrat Hogaş; N. Iorga, Vasile Alecsandri student la medicină; N. Iorga, Ştiri despre Axintie Uricariul; N. Iorga, 1) Calicii lui Mihaiu Viteazul, 2) Zavira şi opuscului lui D. Cantemir despre lupta între Cantacuzini şi Brîncoveni; Iulian Ştefănescu, Epopeia lui Mihaiu Viteazul în lumea greco-rusească în secolii 17 şi 18; Al. Elian, Conspiratori greci în principate şi un favorit mavroghenesc: Turnavitu; D. G. Ionescu, Relaţiile ţărilor romîne cu patriarhiea de Alexandriea; P. P. Panaitescu, Biserica Stelea din Tîrgovişte a; Gh. Duzinchevici, Ceva nou asupra legăturilor lui Sobieschi cu Moldova; C. Solomon şi C. A. Stoide, Documente tecucene; Tit Simedrea, Tetraevanghelul vistiernicului Matiaş; V. Grecu, Izvorul principal bizantin pentru Cartea cu învăţătură a diaconului Coresi din 1581; Al. Iordan, Contribuţii lingvistice la bibliografiea veche romînească; P. Caraman, Contribuţie la cronologizarea şi geneza baladei populare la Romîni, II; Fr. Jos. Sulzer, Localităţi din judeţul Ilfov; I. I. Rusu, Sarmizegetusa; Eugen Pavlescu, Stîna satului; Dr. Hector Sarafidi, Dicţionar grec-romîn (G. Pascu).— Tr. Ionescu-Nişcov, Traducerile literare din limbile slave în romîneşte; Sever Pop, Sinonimele cuvîntului tîrg în lumina geografiei lingvistice; D. Florea-Rariişte, Din limbajul şcolarilor (G. Bogaci).

BIBLIOGRAFIE

18.372

IAŞI — TIPOGRAFIEA «BRAWO» — IAŞI

REVISTA CRITICĂ

DE CULTURĂ ROMÎNEASCĂ

PUBLICAȚIE TRIMESTRIALĂ

ABONAMENTUL PE ANUL 1939

Pentru particulari	lei	200
Pentru instituții de orice fel și străinătate	lei	500
Pentru sprijin, dela	lei	1000

Abonații din București și din provincie care achită abonamentul prin încasator vor plăti un plus de 40 de lei, remiza încasatorului.

Revista Critică, vol. 1—12 (1927—1938), cîte 300 de lei pentru particulari și 500 pentru instituții.

Pentru orice privește redacția și administrația, a se adresa D-lui **G. Pascu,** profesor universitar, Iași, str. Sărăriei No. 55.

Nu se împrumută acasă.

REVISTA CRITICĂ

Anul 13 | Ianuar 1939 Mart | No. 1

Nume de Plante

VIII

Părţile şi cultura păpuşoiului

Bibliografie

Matthieu Bonatous. Traité du maïs ou Histoire naturelle et agricole de cette céréale. Paris 1833. — Extrait des Mémoires de la Société royale et centrale d'Agriculture, année 1833.

Frédéric Damé. Incercare de Terminologie poporană romînă. Bucureşti 1901.

Gustave Heuzé. Les Plantes alimentaires. II, Paris sine anno: Le Maïs pg. 1—110.

Ion Ionescu. Calendar pentru bunul cultivator. Ed. III, Bucuresci 1861.

Tudor Pamfile. Agricultura la Romîni. Studiu etnografic cu un adaus despre măsurătoarea pămîntului şi glosar. Bucureşti 1913. — Academiea Romînă, Din Viaţa poporului romîn, Culegerii şi Studii, 16.

Elena Niculiţă-Voronca. Datinele şi credinţele poporului romîn, adunate şi aşezate în ordine mitologică. 3 volume, Cernăuţi 1903.

Păpuşoiul este cea mai remarcabilă plantă cultivată prin tija sa înaltă dela 1 m. 50 pân la 2 m. 50, prin frunzele sale late dela 5—12 cm. (Hegi, I 179), şi prin ştiuleţii care cuprind fructul, din care se face făina şi mămăliga, apoi prin faptul că toate părţile sale sînt întrebuinţate ca nutreţ la vite (Bonafous, 157—164), iar unele părţi ale sale au anumite aplicaţii în economiea domestică şi industrială (Bonafous, 165—167). De-aceia păpuşoiul este singura plată care are numeroase numiri pentru toate părţile sale.

Un păpuşoiu luat izolat, un individ, se chiamă *fir*: un *fir* de păpuşoiu (Damé T. 63, Pamfile 89) < lat. *filum*.

BIBLIOTECA JUDEŢEANĂ NEAMŢ
Fond „G.T.K."

1372

BIBLIOTECA DOCUMENTARĂ
BIB. C. C.
ORAŞUL PIATRA NEAMŢ

A) Părţile păpuşoiului

Frunze

Partea de frunză (foae) a covragului care învăleşte o parte dintre *noduri* formează ceia ce se numeşte *teaca frunzei* (RevIonCr IV 221 : jud. Vîlcea).

Noduri de lîngă viţe (RevIonCr IV 248).

Tija

Se face deosebire între tija verde, tija uscată, şi restul de tijă uscată rămasă pe cîmp după tăerea tijelor.

Tija verde : *tulpină* (= tige) şi *trunchiu* (= tronc) (RevIonCr IV 249 : Neamţ).

Hluj (Damé T. 63), *hlujăr* (Pamfile, Jocuri, I 117), *hlujér* (DicţAc), *lujér* (Damé T. 63), *hlujár* (DicţAc), *hlujân* pl. *hlujéni* (Şez. II 44), mai ales la plural *hluji, hlujări, hlujeri, hlujari, hlujeni,* apoi *hulúgi* (Viciu, 51).

Et. : rus *hlud* 1) 'perche ; gros bâton, rondin, gourdin', 2) 'perche avec laquelle on presse le foin', de unde **hlud* pl. **hluzi, huluzi,* cf. sg. *huluz* (Viciu, 51) 'perche avec laquelle on presse le foin', *hulugi* (Viciu, 51) 'tige de maïs', *hluji,* de unde singular *hluj.* — Pentru *hulud-* < *hlud-* cf. şi *huludéţ, hludéţ* 'baguette, verge' < rus *hludéţ* 'perche', diminutiv dela *hlud.* — Pentru rus *hlud* cf. şi srb-croat *hlud* 'perche'.

Hlujer, hlujăr, hlujar < *hluj* + sufixul *-ár ;* — *lujer* < *hlujer ;* — *hlujan* < *hluj* + sufixul *-ean.*

Tujleán (Viciu, 86) 'tige' < ungur *tuzslány.*

Tulhéan (Şez. XXV 131 : Vaşcău în Bihor), *tulean* (Viciu, 41) 'tige' < ungur *tulhány.*

Tuléan (RevIonCr IV 219 : Gorj, Dolj) 'queue de tige sèche de maïs restée sur place après le récolte'.

Turján (Viciu, 87), *strujân* (RevIonCr IV 248, 249 : Neamţ), *strujeán* (Damé, T. 63), *strujan* pl. *strujeni* (Viciu, II 15), *strujăni* pl. (Moldova) 'tige sèche de maïs'.

Et. : ungur *torzsa, torzs* 'trognon, tronc ; tige des plantes ; panouil de maïs' (de unde şi neosloven *trş* 'tronc d'arbre', *trs* 'épi égrené de maïs') + *-an* supt influenţa lui *tujlean.* — cf. şi rus *sterženj* 'Wurzelstock, Pfahl-, Haupt-, Herzwurzel'.

Tuléu pl. *tuléi* 1) (Viciu, 41, sub motoloşi; 86, sub tujlean; 80, sub vegii), *tulău* (Tiktin), pl. *tulăe* (RevIonCr II 247: Maramureş), dimin. *tulăuáş* (Pamfile, 87: Botoşani) 'tige de maïs'.

tuléu (Şez. VII 184), *tuléiu* (RevIonCr IV 249: Neamţ) 2) 'queue de tige sèche de maïs restée sur place après la récolte'.

tuléu (Viciu, 43, sub floaşcă; 45, sub ghiji; 87, sub vegii) 'épi de maïs'.

Cf. *tiuléu* pl. *tiulée* (Şez. V 162) 1) 'paiu gros', 2) 'cotorul penei la păsări'. — cf. rus, bulgar *túlovişte* 'torse, tronc'.

Tulúji pl. (L. Costin, Banat, I 206; NouaRevRom 8/1910 pg. 88: Mehedinţi), *tulúgi* pl. (Viciu, 86: Alba Iuliea) 'tige de maïs', *tulúji* pl. (Boceanu, 24: Mehedinţi) 'queue de tige sèche de maïs restée sur place après la récolte' < srb-croat *tuluz* 'rafle'.

Jipi pl. (Viciu, 51, sub *hulugi*; 86, sub *tujlean* şi *tulugi*; 89, sub *vegii*), *giep* sg. (L. Costin, Banat, I 111).

Motolóşi pl. (Viciu, 61: 'coceni de cucuruz sfîrmiţi, dar şi nesfîrmiţi, deci şi *tulei* de cucuruz, *duduleni*, Jiu).

Pae de cucuruz (= pailles de maïs) (Viciu, 86: Lupşa în Banat), tulei — *pae de porumb* (Frîncu, Moţii, 125).

Bîlii pl. (Viciu, 17; 33, sub clinciu), *bălii* pl. (Pamfile, Agr. 87) 'tiges' = *bulii* pl. (Viciu, 17, sub bîlii) 'tige de hélianthe', *bîle* pl. (DicţAc) 'tige de pomme de terre'.

Et.: rus *býlie* 'Kraut, Grûne, überhaupt jedes Gras dessen Stengel halmartig ist', ucrainean *bilo, -lá* 'tige de maïs', *bilka* 'tige de pomme de terre'.

Bîlii pl. (RevIonCr III 252: Covurluiu) 'mauvaises herbes en masse' = *bălării*.

Coceán (Damé, T. 63), *ciocán* (RevIonCr IV 248: Neamţ) 1) 'tige de maïs'.

cocean (RevIonCr IV 220: Vîlcea) 2) firul întreg.

coceán (Transilvania, 46/1915 pg. 45: Sibiu) 3) 'épi de maïs'.

coceán (Damé, T. 63; RevIonCr IV 221: Vîlcea), *ciocán* (Damé, T. 63) 4) 'rafle'.

ciocán (DicţAc) 5) 'queue de tige sèche de maïs restée sur place'.

coceán (RevIonCr IV 219: Gorj), *ciocan* (RevIonCr IV 248: Neamţ) 6) 'souche de l'épi de maïs'.

Et.: bulgar *kočán* 'trognon, souche', *čukán* 'chicot, souche, billot; tronc'; bulgar *kočán*, srb-croat *kočan*, *čokańa* 'tige de maïs'; bulgar *kočán*, srb-croat *kočań*, rus *kočán*, *kočénj*, *kačán*, *kočeríga*, *kočánaja kapústa* 'trognon de chou' (romîn *cocean* DicţAc, *ciocan* Viciu 30 şi Moldova idem); srb-croat *čakań* 'fiole d'eau de vie' (romîn *ciocán* idem); bulgar *kočán* 1) = *zeleva gulija*, *gulák* 'brassica napobrassica', 2) = *gulija* 'helianthus tuberosus'. — albanez *kočán* 'trognon de chou'; neogrec κοτσάνι 'tige', — toate din turc *kočán* 'trognon, tige intérieure, souche'. — Din înţelesul figurat al cuvîntului turcesc 'grossier, raide' s-a dezvoltat înţelesul romîn de 'membre viril'.

Dela Slavi cuvîntul a trecut şi la Unguri: *kocsán*, *kocsány* 'pédoncule, tige, trognon'.

Ciocălău pl. *ciocălăi* 1) (Damé, T. 63) 'queue de tige sèche de maïs restée sur place', 2) (Moldova, înţelesul cel mai răspîndit) 'épi de maïs égrené, rafle', 3) (Viciu, 43, sub floaşcă, 45 sub ghiji, 89 sub vegii: *ciucalău)* 'épi de maïs'.

Variante: *ciocalău*, *ciucalău* (DicţAc).

Bîrlea, Cîntece Maramureş, 259, dă: *ciucalău* 'pompon' (sic !).

Et.: srb-croat *čukľav* 'mutilé, écourté, manchot'.

Cotór (RevIonCr IV 249: Neamţ) 'queue de tige sèche de maïs restée sur place'.

Et.: turc *kutúr* 'ce qui reste', de unde şi *cătúr* 'souche, tronc d'arbre'.

Cocléj (Pamfile, Agr. 224: Moldova de jos), **gogléze** pl. (RevIonCr IV 248: Neamţ) 'queue de tige sèche de maïs restée sur place'.

Et.: bulgar **kukuléž* = *kukužélka*, *kukuláşka* 'rafle'.

Gogleze pl. însamnă încă: 1) (RevIonCr IV 188: Neamţ) 'ogrinji, resturi băţoase ce rămîn în iesle cînd mînîncă vitele', 2) (Boceanu, 10: Mehedinţi) 'mărunţişuri de prin curte, gunoae', 3) (Boceanu, 10: Mehedinţi) 'pieliţele albe ce rămîn dupăce se curăţă porumbul de foi'.

Gogleze pl. 1) (Paşca, 31) 'fructe necoapte', 2) (Graiu şi Suflet, V 121: Gorj) 'fructe de mîncat', este desigur alt cuvînt, cf. *gorgoază*, *gorgoase* pl. 1) 'fruits verts', 2) 'fruits secs', *corcoase* pl. 'fruits verts' (DicţAc, care menţionează cuvîntul sub inexistentul *corcos*, fără să observe că *corcoase* = *gorgoase)*.

Cioclej (Pamfile, Agr. 224 : Moldova ; RevIonCr IV 249 : Neamţ), *ciuclêj* (Pamfile, Agr. 224 : Moldova), *ciucleji* pl. (Damé, T. 63 : *ciuclegi*).

Et. : *coclej* + **ciocău, ciucău* 'rafle'.

Covrág, *covreág* 1) RevIonCr IV 221 : Vîlcea) firul verde. *covrág* 2) (Damé T. 63) 'tige de maïs'.

covrág 3) (RevIonCr IV 219 : Dolj) 'queue de tige sèche de maïs restée sur place'.

Poterej (Şez. VII 184 : tuleu = ciocanul *(poterejul)* rămas în pămînt dupăce s-a tăiat tujleanul de popuşoi).

Jmetelină (Papahagi, Maramureş, 237) 'queue de tige sèche de maïs restée sur place'.

Et. : cf. *ştremeleag* (Vîlcea) 'rafle ; épi de maïs' ; — *temeli* vb. (Bocancea, Mehedinţi, 23) 'a tîrî murdărind'.

Buzdugan (Viciu, 25 : Tîrnava Mică) 'queue de tige sèche de maïs restée sur place'.

Végii pl. (Viciu, 89), *véjii* pl. (Papahagi, Maramureş, 236) 1) 'tiges de maïs'.

Vegii mărunţele (= menues tiges) (Viciu, 89) 2) 'panouilles'.

Vreji, *vreji de cucuruz* pl. (Liuba-Iana, Maidan, 97 : O dricală împlută cu pae ori cu *vreji* [frunze sau *ghijă* de cucuruz]... perini împlute cu *vreji de cucuruz* ori cu pene).

Et. : = *vrej* pl. *vreji* 'tige de citrouille, de melon' < bulgar *vreáža, vreázj*.

Rădăcina

Rădăcină < latin *radicina* = class. *radix radicis*.

Partea de rădăcină mai groasă (nodul îngroşat) : *fus* (= fuseau) (RevIonCr IV 220 : Vîlcea).

Firele de rădăcină adventivă : *mustéţi* pl. (Damé T. 63), *mustăţi* pl. (RevIonCr IV 219 : Dolj ; IV 220 : Vîlcea (= moustaches).

Rădăcinile care cresc deasupra moşuroiului de pămînt, întinzîndu-se -n jos şi intrînd apoi în pămînt :

al doilea rînd de rădăcini (RevIonCr IV 219 : Dolj ; IV 249 : Neamţ).

ghiáre pl. (= griffes) (Damé T. 63) < latin **glara* = *glabra* < *glaber, -bra, -brum* 'sans poil, lisse, glabre, chauve épilé'.

Cépi pl. (= ceps de vigne) (D a m é T. 63).—*Cep* 'cep de vigne' < latin *cippus* 'tronc d'arbre enfoncé dans le sol pour former une palissade', de unde ital. *ceppo*, franc. *cep* 'cep de vigne'.— bulgar *čep* 'bonde, bondon, tampon, bouchon, bouche-troue; noeud, loup', de unde romîn *cep* 'bouche-troue', este alt cuvînt.

viţe, mold. (RevIonCr IV 248: Neamţ) *ghiţe* pl. (= sarments de vigne; tiges) < latin *vitis*.

Flori

Florile-s de două feluri: bărbăteşti şi femeeşti.

a) Florile bărbăteşti, se dezvoltă la vîrful tijei:

Spic (D a m é T. 63; RevIonCr IV 248, 249: Neamţ; Rev IonCr IV 219: Gorj), mold. *schic*, pl. *spice*, *schice* < latin *spīcum* pl. *spīca*, şi *spicus*, class. *spica* 'extrémité, pointe; tête de certaines plantes', de unde şi franc. *épi* = romîn *ştiulete*.

Chică (RevIonCr IV 219: Dolj) < **schică*, **spică* < lat. *spica*, confundat cu *chică* 'touffe de cheveux' < bulgar *kika*.

Moţ (= houppe) (D a m é T. 63; RevIonCr IV 219: Dolj).

b) Florile femeeşti se dezvoltă pe ovar şi au stili filiformi care înainte de fecundaţie constitue un moţ mătăsos şi argintat, iar după fecundaţie îşi pierd luciul şi iau o culoare roşă sau brună mai mult sau mai puţin închisă.

Mătasă, *mătăşi* pl. (RevIonCr IV 248: Neamţ), *mătăsuri* pl. (P a m f i l e, Agr. 88) = fr. (H e u z é, 68) *soies* pl.

Beteală (D i c ţ A c), *peteală* (P a m f i l e, Agr. 88) (= flot de fils d'or ou d'argent que les jeunes mariées portent à la cérémonie nuptiale) < neogrec πετάλι 'oripeau, clinquant'.

Musteáţă, *mustéţi* pl. (RevIonCr IV 248: Neamţ), *mustăţi*, pl. (RevIonCr IV 219: Gorj) (= moustaches) = fr. (H e u z é, 43) *barbes* pl.

Chică (= touffe de cheveux) (D a m é T. 63).

Pistil

Ştiulete pl. *ştiuleţi* (D a m é T. 63: Moldova), *ştulete* pl. *ştuleţi* (E n e s c u, Porumburile din Romîniea, 24: Muntenia) = fr. *épi de maïs*.

Et.: **tuşlete*, **tujlete* < *tujlan* prin substituţie de sufix.— Cf. şi rus, bulgar *túlovişte* 'torse, tronc'.

Drugă (Damé T. 63; RevIonCr IV 220: Vîlcea, IV 219: Gorj, Dolj) 'épi de maïs couvert ou dépourvu de feuilles', *drugă de porumb* (RevIonCr IV 219: Gorj) 'épi de maïs dépourvu de feuilles', *drug* (RevIonCr IV 28: Neamț), *drugi* pl. (Codin, Muscel, 28) 'épi de maïs'.

Et.: = *drugă* (Damé T.140) 'fuseau' < srb-croat *druga* 'fuseau'.

Pentru *fus* = *ştiulete* cf. cimilitura fusului '*tiulea* -n sus, *tiulea* -n jos, vine sara burduhos', unde *tiulea* = *tuleu* ştiulete (G. Pascu, Cimilituri, I 211).

Drugălae pl. (Codin, Muscel, 28), *drugălăi* pl. (Săghinescu, Vocabular, 135: Moldova) 'épis de maïs dépourvus de feuilles' < *drugă* + *ciocălăi* = pl. dela *ciocălău* 'rafle'.

Cotolán (Damé T. 63; Codin, Muscel, 22).

Et.: ? — *Cotolan* 'nalt în picioare' (Ciobanu-Pleniţa, Cîntece, Glos) este probabil alt cuvînt, cf. totuş *gogleze* pl. 'queue de tige de maïs restée sur place' şi ungur *goklesz* 'der Stirl, der lange hagere Mensch'.

Cióci pl. 'porumbul cules depe cocean' (Paşca, 17), 'cucuruz cules depe cocean' (DicţAc: Sălaj).

Inţelesul nu-i clar. DicţAc traduce cu 'maïs égrené'; eu aş înţelege mai degrabă 'épi de maïs'.

Et.: srb-croat *čok* 'truncus' (< italian *zocco* idem).

Ştiuletele verde ori uscat se chiamă:

Păpuşoiu (RevIonCr IV 249: Neamţ), *popuşoiu* (RevIonCr IV 248: Neamţ).

porumb (RevIonCr IV 219: Dolj)

cucuruz (RevCrLit III 121: Haţeg).

In unele părţi aceste cuvinte servesc a denumi ştiuletele puţin dezvoltat:

cucuruz (Pamfile, Agr. 89: Moldova de jos).

porumb (RevIonCr IV 220: Vîlcea).

Inainte de a ieşi matasa, ştiuletele se chiamă:

Păpuşă (Damé T. 63; RevIonCr IV 249: Neamţ). — Et.: rus *papúşa* 'zea mays'.

puică (=poulette) (RevIonCr IV 220: Vîlcea; Ciauşanu, Vîlcea, 53).

Cînd *păpuşa* începe să se ivească, se zice că popuşoiul *dă* sau *sloboade (lasă) păpuşi* ori că *leagă* sau *împăpuşează* (Pamfile, Agr. 88: Neamţ).

Ştiuletele păros, adică cel depe boabele cărora matasa nu se desprinde uşor, se chiamă:

Moşneag (Voronca, Datine, 179; RevIonCr IV 29: Neamţ), pl. *moşnegi* (Pamfile, Agr. 89) (=vieillard).

Ştiuleţii îngemănaţi:

Gémeni pl. (=jumeaux) (Viaţa Agricolă, 1/1910 pg. 88 sub glodari).

Glodári pl. (Viaţa Agricolă, 1/1910 pg. 88).

Ghíjuri pl. (Viaţa Agricolă, 1/1910 pg. 88).

Drúgi pl. (Viaţa Agricolă, 1/1910 pg. 88).

Bábe pl. (Viaţa Agricolă, 1/1910 pg. 88 sub glodari şi ghijuri), *babă* sg. (Voronca, Datine, 179).

Glod pl. *glóduri* 1) (Ciauşanu, Vîlcea, 27) 'épis de maïs à petits grains', 2) (Ionescu, Agr. Mehedinţi, 380) 'rafles, râpes de maïs', 3) *glod* pl. *glozi* (ArhOlt 8/1929 pg. 134: Banat) 'tiges sèches de mais'.

Et.: rus *glod*, ucrainean *glod* (şi *glid*), srb-croat *glog* pl. *glozi* (bot.) 'crataegus melanocarpa, ~ oxyacantha', arbuşti spinoşi.

Glodári pl. (Viaţa Agricolă, 1/1910 pg. 80).

Cf. srb-croat *glodar* 'animal rozător'.

Glojdean 1) (Pamfile, Agr. 89: Teleorman) 'épi de maïs court et gros', *glojdéni* pl. 2) (Şez. VI 86: Teleorman) 'rafle'.

Găsim şi *glojdán* 'corleşi, clococeni, macriş de cîmp' (Viciu, 58: jud. Fagaraş), cu înţeles necunoscut.

Et.: cf. *grojdí* (Săghinescu, Vocab. 56) 'manger à la hâte': *grojdeşte* ceva şi pleacă = a mînca ceva pe apucate < **glojdí* < bulgar *glóždja* = *glódam* 'ronger', cu schimbarea lui *gl* în *gr* poate supt influenţa lui *gură*, cf. *a lua ceva în gură* = a mînca ceva (lipseşte din DicţAc); *gliojdori* 1) (Bocancea, Mehedinţi) 'ronger', 2) (ibid.) 'piquer' < **gliojdi*, **glojdi* < bulgar *glóždja* 'ronger'.

Cf. şi *glodi* (Vîrcol, Vîlcea) 'piquer', (Bocancea, Mehedinţi) 'piquer; ronger' < srb-croat *glodati*, bulgar *glódam* 'ronger'.—*Glod* însamnă deci 'lucru ros, rozătură'.

Ştiuletele cu boabe rare:

Babă (Damé T. 63; RevIonCr IV 248: Neamţ), *babe* pl. (Viciu, II 2: Banat), *babercă* (Pamfile, Agr. 89: Teleorman).

Et.: *Babercă* (accent?) < bulgar *bábarka* idem, vine din **báberka=báberek, páberek, báberki* pl. 'grapillons qu'on cueille après la vendange', *páberki* pl. 'glanes, glanures, grapillons', un derivat dela verbul bulgar *berá* 'cueillir, recueillir, ramasser, récolter, vendanger'.

Babă (=vieille femme) < *babercă*, simţit ca un derivat prin sufixul *-ércă* din *babă*.

Răét (Noua RevRom VIII 87: Mehedinţi).

Et.: =*răét* (Şez. III 87) 'slăbit', *a răé* (Şez. V 120) 'a tînji'.

Ştiuletele cu boabele seci sau nefecundate se chiamă **şiştav** sau **ustav** (Viaţa Agricolă, 1/1910 pg. 89).

Et.: *şiştav* = *şiştav* 'slăbănogit, anemic' (Codin, Muscel, 70), *a se şiştăvi* 'a -ş pierde sîngele, a se îngălbeni la faţă' (Codin, Muscel, 71).

Chiciură (RevIonCr IV 220: Vîlcea) 'drugă pipernicită'.

Et.: *chiciură* (Ciauşanu, Vîlcea) 'meş, fiertură, noduri în lemn' < bulgar *čekor*, srb-croat *čokur* 'noeud dans le bois', de unde apoi *ghiciuros* (Vîrcol, Vîlcea) 'noueux, en parl. du bois'.

Ghibure (RevIonCr IV 159: Romanaţi, acc.?) 'ştiulete de porumb mic şi pipernicit'.

Et.: *ghiob* (Pamfile, Agr. Glosar) 'gogoloş, cocoloş', *ghib* (Ciauşanu, Vîlcea) 'laine de mauvaise qualité', *ghiburos* (Ciauşanu, Vîrcol) 'de qualité mêlée, en parl. de la laine'.

Ştiuletele se compune din trei părţi: spata, peduncolul floral şi grăunţele.

Spata

Spata este formată din vreo douzeci de frunze membranoase (bractee) suprapuse unele peste altele, numite.

Pănuşi pl. (Moldova), *pănuje* pl. (Bîrlea, Cîntece Maramureş, 58 n. 3) = fr. (Heuzé, 44) *panaouils, panouilles* pl., prov. *panouio, panoulho*, italian *pannocchia*.

Et.: ungur *malé-panuşa*. — srb-croat *pańuşa* 'periosteum'.

Pecéne pl. (Viciu, 65), *pîţiéne* pl. (Viciu, 55), *piţiéne* pl. (Paşca, 50), *piţeáná* sg. (Paşca, 47).

Et.: ungur *pëcán* idem; bulgar *pčénka* 'tige de maïs'.

Piţiéle pl. (Şez. III 184 nota 2) < *piţiene* prin substituţie de sufix.

Ghijă (L. Costin, Banat, 111), pl. *ghije*, dial. *ghijă* (Liubaiana, Maidan, în Banat, 97: vreji — frunze sau *ghijă* de cucuruz), şi *ghiji* (NouaRevRom 8/1910 pg. 86: Mehedinţi) 1) 'panouille'.

Ghíjură (RevIonCr III 186: Dolj), *ghíjuri* pl. (Ciauşanu, Vîlcea, 27) 2) 'épi de maïs insuffisamment dévoloppé, à grains rares'.

Ghíjuri pl. (Şez. XXV 42: Mehedinţi) 3) 'épi de maïs'.

Ghíjuri pl. (Viaţa Agricolă, 1/1910 pg. 88) 4) 'ştiuleţi gemeni'.

Ghígiuri pl. (Şez. III 86: Teleorman) 5) 'rafle'.

Et.: = *ghijă* 1) (Leon, Istorirea nat. medicală, 53) 'écale verte de la noix, brou de noix'; 2) 'gousse, cosse de légume', atestat numa în adiectivul *ghijos* 'qui a des gousses, légumineux': legume *păstăioase (ghijoase)* (DicţAc).

Ghijă însamnă deci în genere 'învăliş verde la plante' şi provine dintr-un **ghiujă*, **ghiuşă*, cf. vb. (Vîrcol, Vîlcea) *gheuşá*, *ghioşá* 'écaler une noix verte'. Pentru écale verte de la noix — panouille, cf. *dezghiocá* 1) 'écaler une noix verte', 2) 'enlever les panouilles' < *ghioacă* 'brou, écale verte de la noix' < lat. *gullioca* idem, apoi *ghiorá* 1) (Vîrcol, Vîlcea) 'écaler nne noix verte', *gheorá* 2) (NouaRevRom 8/1910 pg. 86) 'égrener le maïs'; bulgar *luştína* 'écale de noix', *luştka* 'rafle' < *lúştja* 'écaler, écosser, peler', de unde romîn (Bîrlea, Maramureş, 52) *luşti* 'égrener le maïs'.

Şuşórcă (Şez. XXV 131: Vaşcău în Bihor; Şez. VII 184; Paşca, 55).

Et.: bulgar *şişárka* 'cône, strobile, pomme de sapin'; bulgar *şuşurága* 'tige de maïs égrené'.—Pentru *épi de maïs — pomme de sapin* cf. *ciocălău* 1) 'épi de mais', 2) 'rafle', 3) 'pomme de sapin' (= *cucuruz* de brad).

Floaşcă (Viciu, 43: Lupşa în Banat).

Et.: german în Tirol (Hegi, I 179) *Flitschen* idem.

Foile porumbului pl. (RevIonCr IV 219: Gorj), *foi* pl. (Damé T. 63; RevIonCr IV 220: Vîlcea, IV 219: Dolj), *frunze* pl. (Damé T. 63) = francez *feuilles qui couvrent l'épi de maïs*.

Pedunculul floral

=fr. *rafle, râpe de maïs*

Ciocălău (Moldova), *ciucalău* (Şez. V 57, RevIonCr IV 248, 249), v. tija.

Ciucău (Paşca, 19).

Et.: srb-croat *čokov.*

Cioclód pl. *cioclózi* 1) (L. Costin, Banat, I 82; Tiktin) 'rafle', *cioclod* şi *ciocolod* 2) (Viciu, 30) 'trognon de pomme'.

Duduloiu 1) (Graiu şi Suflet, V 120: Gorj) 'rafle'.— cf. bulgar *dudulét, dudulka* 'rafle', *dudul* 'épi de maïs'.

Duduloiu 2) (Graiu şi Suflet, V 120: Gorj; Boceanu, 8: Mehedinţi) tubul dela ciapă care poartă sămînţa; 3) (Boceanu, 8: Mehedinţi) 'tube, tuyau'.— cf. srb-croat *duda, dudalka* 'eine hohle Röhre, für die Kinder als Pfeife'.

Dudulean (Viciu, 41) 'tige de maïs'.

Ştiulean (Paşca, 55).

Et.: **tuşlean, tujlean* 'tige de maïs'.

Ştioleág pl. *ştiolege* (Ciauşanu, Vîlcea, 63).

Et.: cf. *ştiopleag, ştepleag, ştepeleag* (Vîrcol, Vîlcea) 'rest din rădăcina unui copac tăiat din faţa pămîntului'.

Tofleác (L. Costin, Banat, I 202).

Et.: = *ştofleác* (Codin, Muscel, 71) 'ghimpe, mărăcine în care ne putem înţepa'.

Ştremeleag (Ciauşanu, Vîlcea, 63) 1) 'rafle', 2) 'épi de maïs'.

Et.: cf. *ştioleag* idem.

Muc (RevIonCr IV 220: Vîlcea) 'moţul alb dela capul rodului (drugei)'.

Fructele

Grăunţe pl. (= grains), sg. *grăunte.*

boabe pl. (= baies) (RevIonCr IV 249: Neamţ, sg. *bob.*

bumburéz (Frîncu-Candrea, Moţii, 98).

Nu-nţeleg ce poate fi *piţîrig* (Papahagi, Maramureş, 229) 'grăunte care se face pe holde'.

Grăunţele prezintă mai multe faze:

'Cînd boabele [de porumb] dau din ele o zeamă ca o apă, se zice că sunt *în punoiu*; cînd această zeamă se face albicioasă,

se zice că boabele sunt *în lapte*; iar cînd bobul se face tare că abia intră unghiea în el, se zice că e *în ţînte'* (D a m é T. 62).

'Cînd ciucalăul a prins să facă boabe, se zice c-*a urzit* şi că-i *în gingii*; după aceia e *în lapte*; şi în urmă *în ţînte'* (IonCr IV 249: Neamţ).

'Cucuruz *în linte*, cînd încă nu-i bun de fript' (V i c i u, 57).

'Cînd au (sic) început să dea boabele, se zice că porumbul are *gingii*; porumbul atunci se numeşte *îngingiat*; mai tărziu se numeşte porumb cu *boabe de lapte*; iar cînd începe să se coacă, se zice de porumb că *a dat, bate în galben'* (RevIonCr IV 221: Vîlcea).

'Cînd grăunţele încep să se întărească astfel că nu se mai pot rupe cu unghiea, se zice că sînt *în ţînte*, iar vremea aceasta se chiamă *înţîntitul popuşoilor'* (P a m f i l e, Agr. 90).

Terminul *în lapte* există şi în franţuzeşte:

Les grains du maïs à l'état vert ou lorsqu'ils sont encore tendres et *en lait* (H e u z é, 100).

Păpuşoii 'cruzi, necopţi, în lapte' se chiamă în Vîlcea (C i a u ş a n u, Vîlcea, 50) *porumbi pentru pisici*.

Un grăunte (grăunţ) 'nedezvoltat deplin, mic şi zgîrcit' se chiamă *sîrît*, *sîgîrît* (V i c i u, II 14).- -cf. *sărît* 'batjocoritor' (F r î n c u-C a n d r e a, Moţii, 105);—cf. şi *sîgă* (Şez. V 123: Munţii Sucevei) 'un soiu de humă vînătă'.

Ştiuletele (ciocălăul) este prins de tijă printr-o parte numită pedicel:

coada ciucalăului (RevIonCr IV 249: Neamţ).

coadă (RevIonCr IV 248: Neamţ).

cotorul păpuşei (RevIonCr IV 249: Neamţ), *cotorul coceanului* (RevIonCr IV 219: Gorj), *cotorul drugei* (RevIonCr IV 219: Dolj), *cotor* (D a m é T. 63).

ciot (RevIonCr IV 248: Neamţ).

ciont (P a m f i l e, Agr. 88), propriu zis 'cu vîrful tăiat' (C o d i n, Muscel, 17).

ńont (RevIonCr IV 248: Neamţ).

ciomp (RevIonCr IV 248: Neamţ), propriu zis 'cu vîrful tăiat' (C o d i n, Muscel, 17).

Frunzele dela baza ştiuletelui (bractee) se chiamă:

frunzele dela cotorul drugei (RevIonCr IV 219: Gorj).

frunzele păpușei (RevIonCr IV 249: Neamț).
foi de cocean (RevIonCr IV 219: Dolj).
pană pl. *pene* (RevIonCr IV 248: Neamț).

B) Cultura păpușoiului

Se ară un anumit loc și *se samănă* grăunțele.—*Ara* vb. < latin *arare, sămăna* vb. < latin *seminare.*

Acțiunea de a ara și locul arat se chiamă *arătură* < latin *aratura;* — acțiunea de a sămăna și locul sămănat se chiamă *sămănătură* < *sămănat* + sufixul *-ură.*

In Moldova și Transilvaniea păpușoiul se samănă azvîrlind cu mîna grăunțele pe arătură *(semis à la volée);* în Munteniea și Olteniea puind cîte șese-șepte grăunțe în cuiburi făcute cu călcăiul piciorului (Pamfile, Agr. 69), operație numită *puitură* (Codin, Muscel, 63) < vb. *pune,* pt. prez. *puind.*

Dupăce păpușoiul a crescut cam de-o palmă, arătura-i supusă unei operații de sfărmare a bulgărilor și de zmulgere a buruenilor vătămătoare apărute între timp. Această operație se chiamă *grapat,* dacă se face cu *grapa,* și *boronit* dacă se face cu *boroana.*

Grapa 'herse' (v. figura la Pamfile, Agr. 61) este o împletitură de *spini* ori de *tîrși,* care se trage cu boii peste arătură. Acțiunea grapei se exprimă prin vb. *grapa* 'herser' și sb. *grapát* 'hersage'.

Et.: bulgar *grába* (și *grábja*) 'râteau' și *grábli* 'râteau; peigne', *grebló* 'râteau', de unde și romîn *gréblă* 'râteau'.

Intru cît grapa-i făcută din *tîrși,* în unele părți în loc de *a grapa* se zice *a tîrși* (Viața Agricolă, 1/1910 pg. 89).

Boroana 'herse' (v. figura la Pamfile, Agr. 60) este o grapă perfecționată, un instrument compus din mai multe lemne (stinghii) prinse între ele și cu cuiuri de lemn ori de fier.

Et.: ucrainean și rus *boroná* (= bulgar *braná*), de unde și ungur *borona,* vb. *boronálni.*

Boroana fiind superioară grapei, în unele părți grapa s-a transformat, luînd întocma forma boroanei (Pamfile, Agr. 60).

Acțiunea boroanei se exprimă prin vb. *boroni* și sb. *boronit.*

Indată după *grapat, boronit,* se face *prașila întăia*=(Heuzé, 65) *le premier binage* și la 3-4 săptămîni *prașila a doua* = *le*

deuxième binage, operaţie care consistă în a aduna cu sapa la rădăcina păpuşoiului o grămăgioară de ţărnă, un *moşunoiu*, *moşinoiu*, *moşiroiu* (Pamfile, Agr. 73).

Această operaţie se exprimă prin:

Prăşí, vb. 'biner', termin general < bulgar *práşa*.—*Prăşit* 'binage' = pt. tr. *prăşit*; *prăşitură* (Damé T. 61) 'binage' < *prăşit* + sufixul *-ură*; *práşilă* 'binage'.

Prăşit, prăşitură, praşilă = bulgar *práşénie*.

Burfuí, vb. (Damé T. Glos). — *Burfuială*, sb. (Damé T. 61: cînd porumbul e în trei frunze... se face *burfuiala* sau *prăşitura*, adică se prăşeşte întăiu). — Pamfile, Agr. 73, a cetit greşit *bruftuială*.

Copăí, vb. (Viaţa Agricolă, 1/1910 pg. 87: Dolj, Argeş; L. Costin, Banat, I 91; NeamRomLit 2/1910 pg. 687: a prăşi a doua oară porumbul), *copoí* (Graiul nostru, I 76: Dolj) < ungur *kápa* 'houe, pioche' = romîn *sapă*.—*Copăit* (Damé T. 62 nota) 1) binage'.

Căpăluí, vb. (Izvorăşul, 10/1931 pg. 83) < ungur *kapálni* 'houer, piocher' = romîn *săpá*.

Tîrşení, *troşení*, vb. (Viaţa Agricolă, 1/1910 pg. 90) < *turjan* 'tige sèche de maïs' = ungur *torzsa, torzs* 'tige des plantes; épi de maïs'; cf. şi ungur *trosnyok* 'épi de maïs'; ungur *torzsolni* 'ôter ou enlever en frottant'.

**Tîrşí*, vb. 'biner', cf. *tîrşit* (Damé T. 62) 'deuxième binage'.—cf. *tîrşí* 'herser'.

La praşila a doua se rup şi *tijele secundare*, care se nasc adeseori, şi care-s vătămătoare întru cît vlăguesc tijele principale. Aceste tije secundare se chiamă:

Copiléţ, *copchileţ* (= petit enfant) (Săghinescu, Vocabular, 89), mai ales la plural *copileţi* (Damé T. 62, 63, Viciu 35), *copchileţi* (Damé T. 62, 63) în Moldova, *copilete* sg. (Noua RevRom 14/1913 pg. 235: Mehedinţi), *cópil* pl. *cópii* (=bâtard) (Codin, Muscel, 21; Pamfile, Agr. 87), *cópil* (Vîrcol, Vîlcea).

Puéţi pl. (Codin, Muscel, 21), *púi* pl. (Damé T. 62, 63), *púice* pl. (Pamfile, Agr. 87) (= jeunes pousses, latin *pullus* 'jeune pousse') = fr. (Heuzé, 65) *rejets, rejetons, drageons*.

Fraţi pl. (= frères), *surori* pl. (= soeurs) (Damé T. 62, 63).

Susiori, subsiori pl. (=aisselles) (Pamfile, Agr. 87).

Ruperea acestor *pui* se chiamă *puit* (Damé T. 62).

Muşuroi, vb. (Viaţa Agricolă, 1/1910 pg. 87: a copăi porumbul = a-l muşuroi).—*Muşoroit*, sb. (Damé T. 62) 'deuxième binage'.

Et.: *muşuróiu, muşoróiu.*

Prin unele părţi este obiceiul de a rupe spicul păpuşoiului, operaţie numită **mucurit** (Viaţa Agricolă, 1/1910 pg. 88), *mucărit* (I. Ionescu, Calendar[3], 196), franc. *écimage*, ital. *cimatura*. Heuzé, 68, zice:

Quand la fécondation a eu lieu, lorsque les *soies* ou étamine des fleurs ont perdu leur couleur blanc verdâtre, leur éclat soyeux, pour prendre une teinte brune, et lorsque les grains sont bien formés, on *écime* toutes les tiges, c'est-à-dire on coupe ou l'on casse l'extrémité supérieure de chaque tige un peu au-dessus du noeud qui domine l'épi le plus eloigné du sol.

Cette suppression de la *cime* ou *crête*, ou *panache*, ou *eseapitum*, est très utile. Elle a pour but d'enlever les fleurs mâles, d'arrêter le mouvement ascensionnel de la sève et de forcer celle-ci à s'arrêter dans la tige sur les points où les épis ont pris naissance, de faciliter aux épis l'action bienfaisante de l'air, de la lumière et de la chaleur atmosphérique et de rendre plus prompte la dessication des spathes. Eufin cette opération a l'avantage de fournir une certaine quantité de fourrage et de favoriser le développement des épis.

On pratique chaque année *l'écimage (cimatura)* très en grand en Italie, dans le Bergamasque, le Vicentin et le Lucquois, et en France dans le Languedoc, le Béarn et la Chalosse. Les agriculteurs qui l'exécutent avec soin se plaisent à dire qu'elle ne nuit en acune manière à la végétation et à la maturité du maïs.

I. Ionescu, Calendar pentru bunul cultivator ed. III, Bucuresci 1861, pg. 196:

Pe aiurea se obicinueşte la legatul bobului porumbului a-l *mucări* caşi noi tutunul, cu scopul de a se face mai rodit. Socotinţa mea în această privire este că un asemine obiceiu deşi este bun şi folositoriu, însă nu este până într-atît de bun cît să ne plătească cheltuiala ce s-ar face cu *mucăritul* porumbului.

Mucărit, mucurit 'écimage' < vb. *mucări, mucuri* 'écimer', neatestat, şi acesta din *muc* pl. *mucuri* 'cime, crête, panache', extremitatea superioară a tijei, atestat numai cu înţelesul de 'moţul alb dela capul rodului (drugei), v. mai sus.

Cînd popușoiu-i copt, adică cînd tijele-s gălbii și cam uscate, cînd pănușele-s supțiri, coriacee și cam alburii, și cînd grăunțele-s tari, — se culeg știuleții rupîndu-se cu mîna depe tijă.

In Franța știuleții se rup depe tijă cu pănușe cu tot, și apoi se desfac de pănuși (Heuzé, 78).

La noi știuleții se desfac de pănușe pe tijă și apoi se rup depe tijă (Pamfile, Agr. 218).

Știuleții sînt spoi uscați și în sfîrșit desfăcuți de grăunțe,— cu mîna, frecîndu-se un știulete de altul (Pamfile, Agr. 226), cu un vîrf ascuțit (v. mai jos) sau bătuți cu *umblăciul*.

Desfacerea știuleților de pănuși și de grăunțe se exprimă uneori prin aceiași termini, alte ori prin termini diferiți:

Dezghiocá 1) (Damé T. 62) 'dépouiller les épis de leurs feuilles', *dijdioca* 1) și 2) 'égrener le maïs' (RevIonCr IV 250) = *dezghioca* (Moldova), *dejghioca, dăjghioca* (Vîrcol, Vîlcea) 'écaler une noix verte' < *ghioacă* 'brou, écale verte de la noix' < latin *gullioca* idem.— Pentru *écale verte de la noix* — *panouils*, v. mai jos *gheora, ghija, luști*.

Acțiunea substantivală: *dezghiocat* (Damé T. 62).

Zghioacă (Marian, Nunta, 248: *zdioacă*) = *ghioacă* supt influența verbului *dezghioca* < *des* + *ghioacă* considerat ca provenind din *de* + *zghioca*.

Gheorá (NouaRevRom 8/1910 pg. 86: Mehedinți), *gheura* (Candrea-Densușianu, Dicț. 738: Mehedinți, Banat) 2) 'égrener le maïs' = *ghiora* 3) (Vîrcol, Vîlcea) 'écaler une noix verte'.

Et.: **ghioară* 'écale de noix verte' < latin **gulliola* = *culiola* (desigur **culliola)* și *gullioca*, de unde *ghioacă*.

Dejgheura, dejghiora 2) (Candrea-Dens. Dicț. 739: Mehedinți, Banat), *deșdeura* 3) (Viciu, 40: 'a dezghioca: la noi încă nu *se deșdeură alunele')* 's'écaler, en parl. des noisettes'.— Acțiunea substantivală: *dezghiurát* (Damé T. 62: Mehedinți).

Et.: *des-* + *ghiorá*, cf. *dezghiocá* < *des-* + *ghioacă*.

Ghijá 1) (NouaRevRom 8/1910 pag. 86: Mehedinți) 'dépouiller les épis de leurs feuilles'.

Et.: *ghijă* (L. Costin, Banat, I 111), pl. *ghiji* (NouaRevRom 8/1910 pg. 86: Mehedinți) 1) 'panouil', *ghijă* 2) (Leon, Istoriea naturală medicală, 53: *ghijă* de nucă verde) 'écale verte de la

noix, brou', *ghijă 3) 'gousse, cosse de légume', cf. legume *păstăioase (ghijoase)* (D i c ț A c).

Ghijă este probabil o variantă a lui **ghiujă*, **ghluşă*, cf. *gheuşă, ghioşa* (V î r c o l, Vîlcea) 'écaler une noix verte'.

Ghijă a trebuit deci să însemne 'învăliş verde la plante'.

Luşti, ind. pr. *luştesc* (B î r l e a, Cîntece Maramureş, 56; P a p a h a g i, Maramureş, 224) 2) 'égrener le maïs'.

Et.: bulgar *lŭştja* 'écaler, écosser, peler', de unde bulgar *luştina* 'écale de noix', *luştka* 'rafle', *luşki* pl. 'rafles'.

Deciocălá, ind. pr. *deciocălez* 1) (S ă g h i n e s c u, Vocabular, 91) 'dépouiller les épis de leurs feuilles'.

Et.: *ciocălău* 'épi; rafle'.

Desfăcá (Moldova), *deşfăca* (RevIonCr IV 250: Neamţ) 1) a scoate pănuşele depe ştiuleţi = fr. *dérober* ou *dépouiller les épis de leurs feuilles*, 2) a scoate grăunţele depe ştiuleţi = fr. *égrener le maïs*. — Cu înţelesul 1) şi D a m é T. 62. — Acţiunea substantivală: *desfăcat* (D a m é T. 62: Moldova).

Et.: *desfăca, deşfăca* < **făca* supt influenţa lui *des-ghioca (dezghioca)* şi *dejghioca*, iar **făca* trebue să fie acelaş cuvînt cu *făcălui* = freca în *fasole făcăluită* (V i c i u, 42; şi Moldova) = *fasole zolită* (V i c i u, 91) tradus prin *fasole frecată*, — fasole fierte şi frecate cu lingura pănă se fac o pastă, şi *făcăleţ* băţ cu care *se freacă*, se mestecă, mămăliga, cf. *a freca mămăliga* = a o mesteca (V i c i u, II 8). — In Moldova *a zoli cămeşile* însamnă *a le freca cu leşie* < bulgar *zólja* 'lessiver', *zolá* 'lessive'.

Curá 'égrener le maïs' (GrSufl V 120: Gorj). — Acţiunea: *curat* 'desfacerea *foilor* depe porumb, drugă' (RevIonCr IV 221: Vîlcea), 'cînd sînt să se bage în pătul, porumbii (drugele) se curăţă de cotor, mucuri, dar mai ales de mătasa rămasă dela *curatul de boabe*' (RevIonCr IV 221: Vîlcea).

Smicurá, ind. pr. *smícur (Smícur, -are* fărîm: *smicur păpuşoiu* = desfac; pînea *se smicură* = se fărîmă, RevCrLit III 169: Haţeg) 'égrener le maïs'.

Et.: latin **exmiculare* < *micula*, dimin. de *mica* 'parcelle; mie de pain; grain de selle; atome'.

Striji (NouaRevRom 14/1913 pg. 349) 2) 'égrener le maïs à l'aide d'un instrument appelé *bondreciu*'.

Et.: bulgar *stárža, stráža* 'ratisser, gratter, raboter'. — *strují* (P a m f i l e, Jocuri, I 135) 1) 'a rupe frunzele depe o crenguţă

de frunze', 2) 'a zmulge pene', *strujeá* (Viciu, II 5, sub crîmf) 'bucată mare de pîne', *strujéle* pl. (Transilvania, 46/1915 pg. 49) 'hoaspe' < bulgar *struža* 'raboter, planer, ratisser'.

Bondréciu (Noua RevRom 14/1913 pg. 349: Mehedinți) 'ac mare de strijat porumbii'.

Et.: = *bondreciu* (NouaRevRom 15/1914 pg. 85: Mehedinți) 'un fel de cîrlig cu care uncheșii scot scrumul din lulea'.— Pentru *-éciu* cf. *zgîriéciu* (Damé T. 115) = *zgîriác* (Săghinescu, Vocab. 76) 'instrument cu care stolerul însamnă lemnul până unde să-l cioplească ori să-l geluiască' < vb. *zgîriá* 'égratigner'.

Zgîmşí 1) (Vîrcol, Vîlcea) 'dépouiller les épis de leurs feuilles'.

Et.: = *zgîmşi* (Ciauşanu, Vîlcea) 1) 'a căuta porumbii de au boabe fîșîind foile știuletelui', 2) 'a zădări o bubă cu acul, cu ghimpe, etc.'. — Pentru Ciauşanu 1) cf. Pamfile, Agr. 89 nota: Cînd grăunțele sînt în linte, copiii mai ales, dar și oamenii bătrîni, caută puicile ca să vadă dacă au făcut sau nu boabe, desfăcînd cu unghiea lor foile dela vîrful puicii, *zgîmşind* astfel porumbul.

Este acelaș cuvînt cu *zgîncilí* (Șez. V 174: Munții Sucevei) 'a scobi cu unghile -n nas sau într-o rană'.

In alte părți păpușoiul se bate cu **oboróc**, un 'trunchiu scobit mai larg la gură' (NouaRevRom 8/1910 pg. 87: Mehedinți).

Grăunțele de păpușoiu se desfac mai ușor și mai răpede depe știuleți dacă păpușoii (știuleții) sînt bătuți. *Bătutul* păpușoilor = fr. *battage* se face cu *beţe* sau *ciomege de bătut păpuşoiu* (Pamfile, Agr. 227) sau cu un instrument numit **îmblăciu, umblăciu,** *îmblătiu*=fr. *fléau*, compus din două beţe, unul mai lung și unul mai scurt prinse între ele la capăt cu o curăluşă (Pamfile, Agr. 199).

Imblăciu, umblăciu, îmblătiu < bulgar **mlatliv* < *mlátja* 'battre, rosser; dépiquer', de unde **mlătliu *mlătiu* (prin disimilație), apoi *îmblătiu* supt influența lui *îmblá* = *umblá* 'marcher', și *îmblăciu, umblăciu* cu schimbarea lui *ti* în *ci* (fenomen dialectal).—Pentru *-liu* < *-liv* cf. *grijuliu* < bulgar *grižliv*.—Dela bulgar *mlátja* avem și bulgar *mlatilo* 'fléau'.

Nu prea înțeleg ce este **ţăpeligă** (Vîrcol, Vîlcea) 'ciumag ascuțit la vîrf pentru săltat coaja porumbului să iasă -n sus'.

Et.: = *ţepligă* (RevCrLit III 71: Haţeg) 'ţeapă de lemn, despicătură' — bulg. *ţeápja* 'fendre', *ţeápnuvam* 'fendre, couper en long; faire sauter en éclats'.

Păpuşoiul se cultivă a) pentru hrana omului şi b) pentru nutreţ la vite.

a) Pintre păpuşoiu se samănă fasole, bostani, cartofi, hlandani, cînipă.

Ion Ionescu, Agricultura romînă în judeţul Putna, Bucureşti 1869, pg. 244: Mai toţi oamenii samănă *fasole* şi *bostani* în păpuşoi; — pg. 305: In păpuşoi obişnuesc oamenii [din Bătineşti] a pune *fasole*, însă această metodă încurcă creşterea păpuşoiului şi-i reduce productul; — pg. 326: [La Vizantea în jud. Putna] *cartofele* se samănă în grădini şi printre păpuşoi la cîmp.

Damé T. 62: Ţaranii samănă prin ogorul cu porumbi *dovleci (bostani), haldani* sau *cînipă de vară* (unde şi unde cîteun fir) şi *fasole*.

Şez. V 97: *Haldani* 'un soiu de cînipă mare ce se samănă prin popuşoi; prin Jud. Fălciu şi prin alte părţi i se zice *hlandani*'.

Pamfile, Agr. 90: Pela munte gospodari samănă păpuşoiu împreună cu *bostani, fasole* şi altele. Acest desiş amestecat se numeşte **hălăciugă** în jud. Neamţ.—cf. *hălăciugă*, se zice desişului de popuşoi, bostani şi fasole din grădini, Nemţişor—Neamţ, RevIonCr III 377.

Viaţa Agricolă, 1/1910 pg. 88: *hălăciugă* = buruene.

Săghinescu, Vocabular, 94: *hălăciugă* = vîrfuri de crengi din copacul tăiat.

Pamfile, Jocuri, II 147: pădure plină de *hălăciugă* = ~ ramuri, uscături, încurcată.

Et.: *hălăciugă* < **hălănciugă, *hălăngiuc* < *halîngă* pl. *halîngi* 'broussailles' + suf. *-úc(ă)*; — *halîngă* < vsl. *halonga* 'haie', srb-croat *haluga* 'toutes sortes de mauvaises herbes; broussailles' (DicţAc); —cf. *halîngar* (DicţAc) 'paviţi sau pruni prea încurcaţi', iar *páviţi* este pl. dela *pávit* < bulgar *pávit (pavet, povit, povoj, poveaj)* (bot.) 'clematis vitalba', romîn. de obiceiu *viţă albă, curpăn alb, curpăn de pădure*, arbust acăţător.

Obiceiul de a sămăna fasole, bostani, cartofe etc. pintre păpuşoi a fost introdus odată cu cultura păpuşoiului. Heuzé, 62:

Dans plusieurs contrées, en Europe, on associe au maïs une ou plusieurs plantes à croissance rapide.

En Alsace on sème des *haricots*... Au Chili le maïs est presque toujours cultivé associé à la *pomme de terre* et au *haricot* dans les jardins maraîchers ayant une grande étendue. En Hongrie, en Styrie et en Croatie on associe aussi la culture du *haricot* à celle du maïs... En Italie, en Hongrie, dans la Bresse et les vallées du Rhône et de la Garonne, on associe la culture de la *citrouille* à celle du maïs...

b) C'est principalement comme *fourrage vert* que le maïs offre aux bestiaux et surtout aux vaches laitières une nourriture appétissante et salubre. Il n'existe dans les prairies aucune plante qui leur plaise devantage (Bonafous, 161). In acest scop, prin unele părți din Ardeal se samănă anume, des, primăvara tărziu, un păpușoiu numit *cucuruz de boi* (= maïs des boeufs) (Viciu, 30) și *ciolomád* (Viciu, 30), *ciolomádă* (Pașca, 18) < ungur *csalamádé, csalomádé* 'dicht gebautes Kukuruzfutter, Mischling'.

Giorge Pascu

Contribuţii la istoriea Moldovei după moartea lui Alexandru cel Bun

O recentă lucrare a D-lui Damian P. Bogdan, Acte moldoveneşti dinainte de Ştefan cel Mare, Bucureşti 1938, ne dă ocaziea să discutăm cîteva însemnate probleme din istoriea Moldovei de după moartea lui Alexandru cel Bun. Problemele au fost puse de D-l Bogdan şi noi venim doar cu soluţii care ni se par mai aproape de adevărul istoric.

Un pretins seim în Moldova

La 25 Iunie 1441, voevozii Moldovei, Iliaş şi Ştefan, fiind în satul Bulgari, făceau o danie lui Vlad Jicov şi nepotului său Dragoş. Pisarul documentului, Mihul, a notat la sfîrşitul actului de donaţie că documentul a fost scris în timpul *seimului* din satul Bulgari [1]). Menţionarea seimului de către pisar a surprins pe D-l Bogdan care, cunoscînd această instituţie a vecinilor noştri dela nord, Polonii, a fost imediat înclinat să admită şi o adunare moldovenească cu nume polon, adică un *seim moldovenesc* [2]). Noutatea acestui fapt ar fi trebuit să aibă efectul contrar decît acel pe care l-a avut asupra D-lui Bogdan: să-i trezească atenţiea şi să-i impue multă precauţie. E drept că documentul e autentic, nici umbră de îndoială asupra acestui fapt. Menţionarea seimului e clară. Dar ceia ce trebuia să trezească bănuiala D-lui Bogdan e faptul că acest document *e unicul* în

1) Damian P. Bogdan, Acte moldoveneşti..., p. 35.
2) Ibid., p. 7.

istoriea noastră care afirmă existența unui seim moldovenesc. Apoi, în cazul nostru, un singur document e prea slabă dovadă pentru a putea primi afirmațiea D-lui Bogdan. E drept că D-sa mai pomenește despre încă două seimuri. Unul, «despre care... izvoarele noastre vorbesc» [1]), ar fi avut loc la Vasluiu în 1455, cînd Petru Aron a luat hotărîrea să se aranjeze cu Turcii, și în acest scop l-a trimes la sultan pe Mihul logofătul; și al treilea seim, «despre care ne și vorbește Grigore Ureche în cronica sa» [2]), ar fi avut loc în anul 1457, cînd poporul adunat pe Cîmpiea Direptății, a primit să-i fie Domn Ștefan cel Mare.

Să vedem, istoricește, cum stau lucrurile. Pisarul Mihu, în lunga lui carieră pe care o trece în revistă D-l M. Costăchescu [3]), n-a mai menționat și altădată existența acestui seim. Nu pare curios? Dar acest argument nu este dintre cele mai puternice pentru contestarea afirmației D-lui Bogdan, căci s-ar putea obiecta că seimul se întrunea rar, numai cînd nevoi urgente reclamau convocarea lui. Dar te întrebi: ce evenimente extraordinare au impus convocarea seimului și subliniem — *departe de ambele capitale ale Domnilor moldoveni* — cînd cronicile și documentele nu ne vorbesc de aceste evenimente?

Seimurile celelalte despre care pomenește D-l Bogdan, *nu sînt confirmate prin nimic cu numele pe care li-l dă autorul volumului pe care-l discutăm.* Se confirmă doar că au fost adunări. Cea din timpul lui Petru Aron, prezidată de mitropolitul Teoctist [4]), e și numită în document «*sfatul nostru moldovenesc*». De ce dar noi am numi adunarea cu un nume străin, seim, cînd chiar contemporanii îi zic sfat? Iar adunării depe Cîmpiea Direptății, cînd «...Ștefan Vodă strîns-au boerii țării și mari și mici și altă curte măruntă, dimpreună cu mitropolitul Theoctist și cu mulți călugări...», cronicarul Ureche nu-i zice nici într-un fel [5]).

1) Damian P. Bogdan, Acte moldovenești..., p. 10.
2) Ibid., p. 10.
3) M. Costăchescu, Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare I, Iași 1931, p. 501 și urm.
4) M. Costăchescu, Documente... II, p. 797-800. Pentru data scrisorii lui Petru Aron către Mihail logofătul, vezi Franz Babinger, Cel dintăiu bir al Moldovei către sultan, în Fraților Alexandru și Ion I. Lepădatu la împlinirea vrîstei de 60 de ani, București 1936.
5) Gr. Ureche Vornicul și Simion Dascalu, Letopisețul Țării Moldovei, ed. Constantin C. Giurescu, Craiova 1934, p. 29; I. Bogdan, Letopisețul lui Azarie (Analele Acad. Rom. Seria II, Tom. XXXI, Mem. Secț. Ist. No. 3), București 1909, p. 126 (182).

Concluziea care se impune este următoarea : în Moldova a existat odată cu statornicirea domniilor *un sfat domnesc* [1]) de sigur impus de necesităţi, iar nici de cum înfiinţat după model străin şi care nu s-a numit niciodată *seim*. Dacă adunarea moldovenească ar fi avut acest nume, ar fi fost imposibil ca cronica lui Ureche de exemplu, om care şi-a făcut studiile în Poloniea, să nu fi menţionat acest lucru de mare însemnătate. Este imposibil ca documentele date de Domnii de mai înainte de Iliaş şi Ştefan sau de mai tărziu şi care au fost strînşi legaţi de Poloniea, să nu fi pomenit nimic despre seim. Explicarea documentului prezentat de D-l Bogdan e foarte simplă : un diac, Mihul, cunoscător al vieţii publice polone, a făcut paradă de erudiţie, dînd sfatului domnesc numele polon de *seim*.

Domniea lui Iliaş şi Ştefan

Bine face D-l Bogdan că reia discuţiea asupra domniei celor doi fii ai lui Alexandru cel Bun. Evident că Iliaş avea întăetatea [2]). Ceia ce se pare însă D-lui Bogdan că descopere D-sa, bazat pe documente noi, este un lucru cunoscut de mult cetitorilor de documente. Dar, înainte de a continua, să vedem dovada D-sale.

In Oct. 1440 — documentul este defectuos şi nici nu avem toţi marturii, data de zi şi localitatea de unde îl dă Ştefan singur — Ştefan Voevod întăreşte o danie panului Ignat [3]). La aproape un an dela acest eveniment, la 7 Iulie 1441, ambii Domni întăresc panului Ignat aceleaşi proprietăţi [4]). De aici concluziea D-lui Bogdan : documentul dat de Ştefan avînd nevoe de întărirea lui Iliaş — de fapt *ambii Domni* fac această întărire — rezultă în mod logic că Iliaş avea întăetatea. Inainte de a arăta ce însemna această întăetate, şi mai ales cum trebue ea interpretată, să vedem dacă argumentul D-lui Bogdan se poate menţine. Dacă documentele date numai de Ştefan după împăcarea fraţilor sînt întărite de Iliaş, atunci afirmaţiea D-lui Bogdan e valabilă. In caz contrar, ea cade dela sine.

---

1) Tot *sfat* i se zice adunării boerilor şi în documentul omagial al lui Alexandru cel Bun din 12 Martie 1402 (M. Costăchescu, Documente... II, p. 621-622), sau în scrisoarea lui Iliaş către cneazul Lituaniei, Cazimir, din 9 Fevr. 1442 (Ibid. pg. 716-718), etc.

2) Damian P. Bogdan, Acte moldoveneşti..., p. 12.

3) Ibid., p. 31-32.

4) Ibid., p. 37-39.

Ştefan singur a dat foarte puţine documente. La 23 Aprilie 1437, din Vasluiu, Ştefan întărea negustorilor din Braşov şi Bîrsa privilegiul pe care-l căpătase dela Alexandru cel Bun [1]). La 29 Aprilie acelaş an, Iliaş, din Dorohoiu, întărea şi el, dar numai «tîrgoveţilor din Braşov», privilegiul lui Alexandru cel Bun [2]). S-ar părea, la prima vedere, că aceste două documente confirmă ipoteza D-lui Bogdan: Iliaş confirma documentele date de fratele său Ştefan. Dar nu-i aşa. Şi unul şi altul e «Domn [al] Ţării Moldovei». Ştefan vorbeşte de «Ţara noastră», iar Iliaş de «Ţara Domniei mele». Deci ambii Domni reînoiau vechiul privilegiu, *fiecare pentru porţiunea de ţară care îi aparţinea*, în baza împărţirii din 1435, împărţire care nu crease două ţări deosebite politicesţe, ci două teritorii separate *din punct de vedere al veniturilor*. Şi documentele de mai sus confirmă acest lucru, ele raportîndu-se la comerţ. Că documentul dat de Iliaş nu-i o confirmare al celui dat de Ştefan, o dovedeşte însă definitiv *deosebirea esenţială de conţinut*. Documentul lui Ştefan e mult mai detaliat şi cuprinde lucruri pe care nu le are celălalt document.

Din Vasluiu, la 10 Maiu 1439, Ştefan face o danie Mănăstirii din Poiană [3]). La 25 Septemvrie, din Bîrlad, scria lui Vladislav, regele Poloniei, făgăduindu-i ajutor contra duşmanilor şi cerînd dela rege acelaş lucru [4]). In Octomvrie 1440—documentul fiind şters nu ni s-a păstrat localitatea de unde-i dat şi nici data de zi — Ştefan întăreşte nişte sate panului Ignat [5]). Prin cel din 25 Noemvrie 1440, hotărăşte să se dee în fiecare an Mănăstirii Neamţului «cîte 2 măji de peşte şi 2 bărbînţe de icre» [6]). Ultimul document cunoscut dat numai de Ştefan singur e cel din 26 Maiu 1442 (e dat din Bîrlad) şi «prin care confirmă daniea lui Alexandru cel Bun către mănăstirea Zografi dela Mun-

1) M. Costăchescu, Documente... II, p. 709-710.
2) Ibid., p. 710-711. Mai este un document dat numai de Ştefan dar care nu are an. Datarea fiind făcută cu aproximaţie de D-l Costăchescu (1435), dar acelaş propunînd şi alţi ani, am socotit că acest document nu poate fi luat în considerare în problema care ne interesează (Costăchescu, Documente... II, p. 694-696).
3) Ibid., p. 39-40.
4) M. Costăchescu, Documente... II, p. 714-715.
5) Damian P. Bogdan, Acte moldoveneşti..., p. 31-32.
6) M. Costăchescu, Documente... II, p. 76-77.

tele Athos» [1]). După cum vedem, Ștefan Voevod dădea și singur documente care nu știm să fi fost întărite de Iliaș. Din aceste motive afirmațiea D-lui Bogdan nu se poate menține. Reconfirmarea din 7 Iulie 1441 dată de ambii voevozi, are cu totul altă explicare decît aceia care s-a dat. Interesatul, panul Ignat, probabil văzînd nesiguranța vremurilor și voind să fie sigur de proprietatea lui, a cerut ambilor Domni un nou document care *nu pomenește de primul.* Dacă reconfirmarea documentelor ar fi fost în uz în Moldova, apoi atunci această operație ar fi avut loc nu la mult timp după darea primului document din Octomvrie 1440. Dar noi vedem că așa zisa reconfirmare are loc tocmai în Iulie 1441. De ce a amînat atît de mult timp Iliaș reconfirmarea, dacă aceasta era un drept al lui? Și ocazii au fost pentru reconfirmare. La 12 Noemvrie 1440, ambii Domni, din Vasluiu, întăreau lui Dragomir niște sate [2]), iar la 25 Iunie 1441, din satul Bulgari, făceau o danie [3]). Trebue subliniat un lucru. *Confirmările de proprietăți se făceau numai la cererea celui interesat.* Așa s-a întîmplat și în cazul nostru. Banul Ignat văzînd că vremurile nu sînt dintre cele mai sigure, și voind să-și asigure proprietățile și printr-un document în care să figureze și Domnul Iliaș, s-a prezentat Domnilor atunci cînd a vrut el. Că documentul din Iulie 1441 nu e o confirmare a celui din Oct. 1440, o dovedește și conținutul lui: nu se pomenește de de nici un document anterior și chestiunea se reia ca și cum pentru prima dată s-ar prezenta Domnilor și sfatului țării. Să fi fost îndemnat panul Ignat să încerce căpătarea unui nou document în care să fie menționate și hotarele proprietăților lui, lucru pe care nu-l cuprinde primul document din Octomvrie 1440? N-ar fi exclus, menționarea hotarelor fiind partea esențială a documentului, și o garanție față de eventualele încălcări ale vecinilor.

---

1) Documentul acesta, care se află publicat într-o colecție rusească apărută la Kazan în 1886, a fost semnalat de D-l prof. Petre P. Panaitescu în recenziea pe care a făcut-o vol. al doilea de documente al D-lui M. Costăchescu, v. Revista Istorică Romînă II, pe anul 1932, p. 412.

2) Ibid., p. 73. Avem doc. dat de Iliaș și Ștefan din Suceava la 4 Oct. 1440 (Paul Mihailovici, Opt documente moldovenești dinainte de Ștefan cel Mare, în Cercetări Istorice VIII-IX Nr. 1, Iași 1933, p. 208-209). Nu l-am luat în considerare, căci ar putea fi, eventual, anterior doc. datat numai Oct. 1440.

3) Damian P. Bogdan, Acte moldovenești.... p. 34-36.

Din cele discutate mai sus, credem că se desprinde clar concluziea: Iliaş nu confirma documentele date de fratele său Ştefan.

D-l M. Costăchescu, văzînd documentele izolate date de Ştefan şi Iliaş după împăcarea din 1435, crede că fraţii, atunci cînd le-au dat, erau în ceartă sau chiar că se luptau [1]).

Să verificăm şi această afirmaţie. Documentele date numai de Ştefan după împăcarea din 1435 şi pe care le-am văzut mai sus, sînt acestea: 23 April 1437, 10 Maiu 1439, 25 Septemvrie 1439, Octomvrie 1440, 25 Noemvrie 1440, 26 Maiu 1442 [2]). Dacă vom găsi documente date de *ambii voevozi*, apropiate ca dată de documentele de mai sus, evident că atunci afirmaţiea D-lui Costăchescu nu se va putea menţine.

In Fevruarie 1437 Domnii erau împreună şi dădeau documente [3]). La 15 Maiu 1437 fraţii erau la Vasluiu — deci în porţiunea de ţară a lui Ştefan — şi întăreau unui boer nişte sate [4]). Documentele acestea sînt prea apropiate ca dată de cele din 23 Aprilie 1437, ca să poţi admite neînţelegeri sau lupte între fraţi.

La 10 Maiu 1439 Ştefan face o danie Mănăstirii din Poiană (Pobrata, Probota) [5]). Deoarece daniea se făcea cătră o mănăstire depe teritoriul care aparţinea fratelui Iliaş, nu mai este nevoe de nicio documentare pentru a dovedi că fraţii, la data documentului, nu erau certaţi.

Din Bîrlad, la 25 Septemvrie 1439, Ştefan scria regelui Po-

1) M. Costăchescu, Documente... II, p. 79, 111, 712, 715.

2) Revista Istorică Romînă II pe anul 1932, p. 412.

3) Paul Mihailovici, Opt documente..., p. 202-205, doc. din Vasluiu, 7 Fevr. 1437; M. Costăchescu, Documente... I, p. 507-508, doc. din Suceava, 24 Fevr. 1437.

4) M. Costăchescu, Documente... I, 515-517. E drept, cronica lui Ureche (ed. cit. p. 19) semnalează pentru anul 1437 o luptă între Iliaş şi Ştefan. Aceasta ar fi avut loc Joi 8 Martie. Din faptul că cronicarul ni-l arată pe Iliaş venind din străinătate, iar după pierderea luptei retrăgîndu-se în Poloniea, este o dovadă că data cronicii, 1437, e greşită. La 24 Fevruarie 1437 Domnii erau împreună la Suceava şi dădeau document (M. Costăchescu, Documente... I, p. 507-508). Deci te întrebi: cînd s-a produs cearta fraţilor, cînd a plecat Iliaş în străinătate (de sigur în Polonia) şi cînd şi-a strîns oastea, ca peste 12 zile să dee războiu fratelui său? Şi dacă toate acestea au fost posibile, învinsul fugar — după cum spune cronica — cum a putut da document din Dorohoiu la 29 Aprilie 1437 şi împreună cu fratele, din Vasluiu, la 15 Maiu 1437? (M. Costăchescu... II, p. 710-711 şi vol. I, p. 515-517). Anul cronicii relativ la lupta dintre fraţi trebue corectat în 1435.

5) M. Costăchescu, Documente... II, p. 39-41.

loniei făgăduindu-i ajutor contra dușmanilor și cerînd dela rege acelaș lucru [1]). Acesta este singurul document prin care Ștefan intra în legături cu regele polon. Să admitem pentru acest an neînțelegeri între voevozii frați? E drept că Iliaș făcuse nou act de supunere regelui polon încă dela 8 Septemvrie 1439 [2]). Se temea Ştefan de fratele Iliaș și de aceia cerea dela rege ca să-l ajute «împotriva oricărui dușman al nostru, neexceptînd pe nimeni...»? Dacă au fost neînțelegeri între frați, apoi acestea au putut începe după 30 Iulie 1439, dată la care ambii Domni, din Vasluiu, dădeau document de întărire pentru niște proprietăți [3]), și au luat sfîrșit înainte de 26 Octomvrie acelaș an, cînd ambii dădeau document din Suceava [4]). Lupte, în acest scurt interval de timp, e greu de admis. Dacă ar fi fost lupte, atunci aceste evenimente ar fi influențat terminii documentului de supunere al lui Iliaș din 8 Septemvrie 1439. Dar în acest document nu vedem decît că Iliaș *făgăduește el* regelui polon ajutor «...împotriva oricărui dușman, neexceptînd pe nimeni...», dar nu cere acelaș lucru dela rege, așa cum face Ștefan. Apoi Iliaș mai dăduse document de supunere regelui Poloniei la 19 Septemvrie 1436, în care nu pomenea deloc de fratele Ștefan, deși cu acesta era atunci în bune legături. In adevăr, tot la data de 19 Septemvrie 1436, cînd Iliaș se închina regelui Vladislav la Liov dîndu-i și document, avem un document intern dat în numele ambilor voevozi din Suceava [5]). Și dacă observația D-lui Costăchescu este bună în ceia ce privește imposibilitatea ca Iliaș să fi putut fi în aceiași zi în două localități atît de distanțate și să dee document [6]), nu-i mai puțin adevărat că Ștefan nu putea da document și în numele lui Iliaș și încă din capitala acestuia, dacă între frați n-ar fi fost perfectă armonie. N-ar putea fi aceiaș situație și în 1439? Dar dacă regele polon, văzînd că dela împăcarea din 1435, Ștefan nu-și manifestă nici într-un fel sentimentele față de el, i-a impus intrarea în legături directe cu

1) M. Costăchescu, Documente... II, p. 714-715.

2) Ibid., p. 712-713. D-l I. Minea în Informațiile romînești ale cronicii lui Jan Długosz, Iași 1926, p. 30, crede că frații, avizați de pericolul tătărăsc, «voiau să oblige pe rege a le da ajutor».

3) M. Costăchescu, Documente... II, p. 51-54.

4) Ibid., p. 61-63.

5) M. Costăchescu, Documente... I, 487-489. Curios e că la document atîrnă numai pecetea lui Iliaș (Ibid. p. 490).

6) M. Costăchescu, Documente... II, p. 700.

Poloniea? Luptele trebuesc excluse pentru anul 1439. Iar în ceia ce privește admiterea de neînțelegeri manifestate prin separarea dintre frați, n-avem dovezi pentru ca să ne pronunțăm afirmativ, mai ales că Domnii dădeau și singuri documente chiar cînd erau în bune legături.

Să vedem acuma cum erau legăturile dintre frați, cînd în Octomvrie 1440 [1]) și la 25 Noemvrie acelaș an [2]), Ştefan dădea singur documente. Cu aceste documente problema relațiilor dintre frați se rezolvă foarte ușor. Ambii dădeau documente la: 20 August [3]), 29 Septemvrie [4]), 4 Octomvrie [5]) și la 12 Noemvrie 1440 [6]). Dela această dată înainte nu ni s-au mai păstrat documente date de ambii Domni pentru mai multe luni de zile. După 12 Noemvrie 1440, ultimul document dat de Iliaș și Ştefan, și până la 25 Iunie 1441 [7]), cînd iar avem documente dela ambii Domni, avem numai documentul dat de Ştefan la 25 Noemvrie 1440 și documentul lui Iliaș din 23 Aprilie 1441 [8]). Poți admite că după 12 Noemvrie 1440 au început luptele între frați? Evident că nu. Cu toate că pentru aceste luni lipsesc documentele care poate vor fi găsite cîndva, chiar documentul lui Ştefan din 25 Noemvrie 1440 ne permite să afirmăm nu numai că n-au fost lupte între frați, dar chiar că au trăit în bună înțelegere. Prin documentul de mai sus Ştefan întărea din Vasluiu Mănăstirii Neamțului — deci unei mănăstiri din porțiunea de țară a fratelui său — 2 măji de pește și 2 bărbînțe de icre. N-ar fi făcut-o aceasta Ştefan dacă ar fi fost certat cu fratele său.

Şi documentul separat al lui Ştefan din 26 Maiu 1442 se dovedește a fi dat de acesta cînd relațiile cu Iliaș nu erau dușmănoase. La 5 Aprilie 1442 [9]) și la 30 August acelaș an [10]), frații erau împreună și dădeau documente. Scurtimea timpului înlătură posibilitatea luptelor.

De altfel, dacă am admite că, ori de cîte ori vom găsi do-

1) Damian P. Bogdan, Acte moldovenești..., p. 31-33.
2) M. Costăchescu, Documente... II, p. 76-77.
3) Ibid., p. 68-69.
4) Ibid., p. 72.
5) Paul Mihailovici, Opt documente..., p. 208-209.
6) M. Costăchescu, Documente... II, p. 73.
7) Damian P. Bogdan, Acte moldovenești..., p. 34-36.
8) M. Costăchescu, Documente... II, p. 80-81.
9) M. Costăchescu, Documente... II, p. 96-98.
10) Ibid., p. 100-102.

cumente date separat, fraţii au fost certaţi, atunci, dela împăcare şi până la ruperea definitivă a legăturilor dintre ei, după 16 Dechemvre 1442 [1]), ultimul document dat în comun, luptele s-au ţinut lanţ. Ecoul acestor lupte ar fi trebuit să-l găsim în cronici, dar nu-i aşa.

Şi acum concluziea generală : după împăcarea din 1435, documentele izolate date de Iliaş şi Ştefan nu trebuesc socotite ca o dovadă a neînţelegerii sau luptelor dintre fraţi. In general, pentru această perioadă, cînd se întîlneau, ambii Domni dădeau documente. Şi cum se întîlneau des, avem puţine documente date separat de fiecare [2]).

Apropierea dintre Iliaş şi Ştefan s-a făcut înainte de 26 August 1435, dată la care Ştefan îl înştiinţa pe regele polon că

1) Paul Mihailovici, Opt documente..., p. 210-212. Pe baza acestui document trebueşte rectificată afirmaţiea D-lui Const. C. Giurescu, Istoria Romînilor, II_1, Bucureşti 1937, p. 18 şi a D-lui Damian P. Bogdan, Acte moldoveneşti..., p. 7, care pun ruptura dintre fraţi prin Septemvre 1442. Documentul de mai sus dovedeşte că aceasta a avut loc după 16 Dechemvre 1442.

2) Iliaş a dat ceva mai multe documente decît fratele său, începînd chiar de după împăcare *şi în tot cursul domniei comune*. Iată aceste documente : 8 Oct., 18 Oct., 25 Noemv. 1435, 30 Noemv. 1435 sau 1436, 12 Martie 1437 (socotit falşificat), 30 Iunie 1437 (Costăchescu, Doc. I, p. 416-417 ; 420-422 ; 424-426 ; 494-496 ; 511-513 ; 520-521). 23 Fevr. 1438, 13 Sept. 1439, 3 Aug. 1440, 6 Apr. 1440, 23 Apr. 1441 (Costăchescu, Doc. II. p. 10-12 ; 59-60 ; 64-65 ; 65-67 ; 80-81). Documentele externe date de Iliaş sînt acestea : 1 Sept. 1435 (fără a i se da numele, e pomenit în acest doc. şi Ştefan), 1435, 9 Iunie, 19 Sept., 23 Sept. 1436, 8 Sept. 1439 şi 9 Fevr. 1442 (Costăchescu, Doc. II, p. 684-688 ; 691 : 696-697 ; 697-700 ; 706-708 ; 712-713 ; 716-718). Din această înşirare am omis doc. din 1437 April 29 pe care l-am discutat mai sus. Deci iată încă o puternică dovadă că Domnii dădeau şi singuri documente fără a fi certaţi. Dacă data documentelor date numai de Iliaş ar fi corespuns, cu mici deosebiri, cu datele documentelor date numai de Ştefan, dovada neînţelegerilor ar fi fost deplină. Dar noi am văzut că Iliaş dă singur documente în tot timpul domniei comune. Nici afirmaţiea D-lui Costăchescu (Documente... I, p. 419 şi vol. II, p. 110) că după împăcare ar fi domnit singur Iliaş, nu se poate menţine. Din faptul că în interval de 7 luni avem numai 3 documente date de Iliaş (8 Oct. ; 18 Oct. ; şi 25 Noemvrie 1435, M. Costăchescu, Documente... I, p. 416-426), nu se poate deduce că numai acesta domnea (Ibid., p. 419). Puţinătatea documentelor pentru un interval atît de mare de timp dovedeşte că sîntem nu în faţa unei singure domnii, ci în faţa unei *lipse de documente* care poate s-au pierdut sau sînt pe cine ştie unde.

Pentru luptele dintre Iliaş şi Ştefan, noi credem la fel cu D-nii N. Iorga (Istoria Romînilor IV, Bucureşti 1937, p. 48, 50) şi Const. C. Giurescu (Istoria Romînilor II_1, p. 17), că acestea au luat sfîrşit înainte de 26 August 1435, cînd a avut loc împăcarea. La aceleaşi concluzii s-au oprit şi : I. Bogdan (Cronici inedite atingătoare de istoria Romînilor, Bucureşti 1895, p. 68) şi D-l I. Minea (Letopiseţele moldoveneşti scrise slavoneşte, în Cercetări Istorice I, Iaşi, 1925, p. 227-228). D-nii M. Costăchescu (Documente... II, p. 110), G. Pascu (Letopiseţul cel moldovenesc utilizat de Gligorie Ureache, Iaşi 1938, p. 43) şi Damian P. Bogdan (Acte moldoveneşti dinainte de Ştefan cel Mare, Bucureşti 1938, p. 12), admit lupte şi în anul 1436.

s-a împăcat cu fratele său [1]). Polonii îşi ajunsese scopul: împăcase pe fraţi. De ce tocmai la 1 Septemvrie 1435 aducea Iliaş la cunoştinţa aceluiaş rege împăcarea [2])? Să presupunem că fraţii încă nu căzuse definitiv de acord asupra condiţiilor? S-ar putea. Intervenţiea polonă pentru împăcarea fraţilor probabil că nu s-a mărginit numai la presiuni pentru încetarea luptelor, ci a influenţat şi asupra condiţiilor împăcării. Dacă n-am admite acestea, ar fi greu să înţelegem rostul scrisorii lui Iliaş către regele polon, din 1 Septemvrie 1445, şi prin care i se comunică bazele înţelegerii. «Şi i-am dat — spune scrisoarea — iubitului nostru frate, Ştefan Voevod, din ocina noastră, ţinutul anume oraşul Chiliia şi cu vama şi cu iezerele, ce ascultă de acest oraş, şi oraşul Vasluiu şi ocolul, ce ascultă de acest oraş, şi ţinutul dela Tutova şi tîrgul Bîrladului, cu tot ocolul, şi morile Covurluiului şi oraşul Tecuciu, cu tot ocolul, şi Oltenii».

Impăcarea s-a făcut cu oarecare solemnitate. De faţă erau boerii moldoveni ai amînduror fraţilor foşti rivali, şi reprezentanţii regelui Poloniei. Pentru a face împăcarea cît mai trainică, fraţii nu numai că au «jurat pe sfînta cruce şi pe toţi sfinţii...», dar încă au încheiat şi document, pe care nu-l avem, şi la care şi-au atîrnat peceţile [3]). Regele polon «şi orice om bun», avea dreptul să pedepsească pe cel care ar călca înţelegerea [4]).

Se impune o întrebare: ce va fi cuprins actul de împăcare? Noi credem că, afară de cele cuprinse în scrisoarea lui Iliaş din 1 Septemvrie 1435, vor fi fost şi amănunte cu privire la conducerea internă a Moldovei. Ipoteza noastră s-ar sprijini pe faptul că conducerea ţării, aşa cum o deducem din documente, arată o oarecare regularitate. Un timp Domnii stăteau în porţiunea de ţară a unuia, un timp în a celuilalt. Nu putea figura înţelegerea aceasta şi în documentul de împăcare, pe lîngă alte chestiuni?

Scrisoarea lui Iliaş din 1 Septemvrie 1435 este de mare însemnătate. Din ea se desprinde clar, fără a avea nevoe de deducţiile D-lui Bogdan, că Iliaş era acela care avea superioritatea faţă de fratele Ştefan. Iliaş era acela care, în baza vrîstei

1) M. Costăchescu, Documente... II, p. 678-681.
2) Ibid., p. 681-683.
3) Ibid.
4) Ibid., doc. din 1 Sept. 1435, citat.

şi a faptului că fusese indicat ca urmaş, prin acordarea titlului de voevod de Alexandru cel Bun, dăruia fratelui său, aşa cum ar fi dărui pe un simplu locuitor al Moldovei, cu o parte «din ocina noastră». Interesant este că şi formula pe care o întrebuinţează Iliaş este aceiaş cu formulele cunoscute din documentele de danie: «Şi aceasta este iubitului nostru frate, lui Ştefan Voevod, *uric cu toate veniturile*, nestricat niciodată, în veac, cît vom trăi» [1]).

Intr-o recentă sinteză a Istoriei Romînilor, se afirmă că la împărţirea Moldovei, afară de cele menţionate în scrisoarea din 1 Septemvrie 1435, Ştefan ar fi căpătat şi Cetatea Albă [2]). Complectarea aceasta, care se face unui document autentic şi fără lipsuri sau ştersături, este inadmisibilă. Nici cronica lui Ureche, care afirmă că Cetatea Albă s-a dat la împăcare, nu poate influenţa asupra cuprinsului scrisorii din 1 Septemvrie 1435. Cronicarul, ignorînd înlănţuirea cronologică a evenimentelor, transpune pentru anul 1435 fapte care au avut loc mult mai tărziu. Cronicarul ştiind că Ştefan a stăpînit Cetatea Albă — ceia ce este adevărat — dar ne găsind o dată precisă pentru a fixa această stăpînire, în mod firesc el a crezut că faptul a avut loc chiar la împăcarea din 1435 [3]). Şi logica istorică se opune unei astfel de împărţiri a Moldovei. Moldova lui Iliaş nu putea renunţa la o ieşire la mare, căci în felul acesta şi-ar fi distrus un însemnat izvor de venit şi apoi, ambele cetăţi sudice fiind în mînile lui Ştefan, ar fi dat acestuia o superioritate pe care putem fi siguri că n-o dorea Iliaş.

Fixarea datei cînd a intrat Ştefan în stăpînirea Cetăţii Albe, este, după informaţiile prezente, imposibil de făcut cu exactitate. Trebue exclusă însă, chiar dela început, afirmaţiea că această cetate ar fi putut fi cedată «pe cale paşnică» [4]), lui Ştefan. Incurcătura o face şi mai mare o inscripţie grecească găsită la Cetatea Albă de un profesor rus, Kočubinskij, şi care, după lec-

1) Sublinierea ne aparţine.

2) Constantin C. Giurescu, Istoria Romînilor II_1, Bucureşti 1937, p. 17.

3) Cronica lui Ureche, ed. cit. p. 20. Şi cronicarul polon Jan Długosz crede acelaş lucru caşi Ureche. Vezi I. Minea, Informaţiile romîneşti..., p. 25.

4) N. Iorga, Studii istorice asupra Chiliei şi Cetăţii-Albe, Bucureşti 1900, p. 98.

tura lui I. Bogdan, ar fi din 10 Noemvrie 1440 [1]). Nu știm cum a cetit profesorul rus data inscripției, dar din felul cum se pronunță Bogdan, ar rezulta că acesta a avut o altă lectură [2]). In inscripție, Ştefan e pomenit astfel: «Făcutu-s-a această cetate pe vremea prea-cuviosului domn gospodar Io(an) Ştefan voevod...» [3]). Cum se explică prezența lui Ştefan la Cetatea Albă în anul 1440? Am văzut mai sus că în acest an frații erau în bune relații, deci nu poate fi vorba de ocupare militară a cetății. Dacă data inscripției e bine cetită, atunci se poate presupune că din însărcinarea lui Iliaş, Ştefan a supraveghiat lucrările dela Cetatea Albă. Dar dacă se admite această ipoteză, e greu să explici prezența numelui lui Ştefan în inscripție. Oare numai pentru că acesta îl reprezenta pe Iliaş, inscripția nu-l numește Domn al Moldovei, așa precum e numit, mai târziu, Ştefan cel Mare în inscripția din anul 1479 dela aceiaș cetate? [4]) Curios e faptul că, documentar, constatăm Cetatea Albă în stăpînirea lui Ştefan deabia la 6 Martie 1443 [5]), cînd între marturi găsim un Iurghici, pîrcălab de Cetatea Albă. Să atribuim lipsei documentelor pomenirea așa de târzie a unui pîrcălab de Cetatea Albă? Dar dela 1440 cînd, după inscripție, se constată că Ştefan se ocupa de Cetatea Albă, și până la 1443, care au fost rosturile portului în raport cu Domnul? Noi nu considerăm o simplă coincidență pomenirea unui pîrcalab de Cetatea Albă deabia din 1443, dată la care, de mai multe luni, ruptura definitivă dintre Iliaş și Ştefan era un fapt împlinit. Deoarece nu credem în o cedare de bună voe a Cetății Albe de către Iliaş, și deoarece nimic nu ne dovedește că Ştefan ar fi ocupat portul înainte de 1443, prin lupte, apoi văzînd că există nesiguranță în ceia ce privește cetirea inscripției așa zise din 1445 [6]), socotim că Ştefan deabia după alungarea fratelui, adică după 16 Dechemvrie 1442, a intrat în stăpînirea cetății.

---

1) I. Bogdan, Inscripțiile dela Cetatea Albă și stăpînirea Moldovei asupra ei, în An. Ac. Rom. Seria II, Tomul XXX, Secț. Ist., București 1908. p. 315-316.

2) Ibid., p. 320. «Asupra anului nu poate încăpea îndoială. *El trebue cetit 6948*». Sublinierea ne aparține.

3) Ibid., p. 316.

4) Ibid., p. 338.

5) M. Costăchescu, Documente... II, p. 119-122.

6) I. Bogdan, Inscripțiile..., p. 315. Bogdan chiar spune: «Inscripția întreagă o cetesc astfel». Deci profesorul rus avusese o altă cetire pe care Bogdan n-a socotit-o bună și n-a reprodus-o.

Impărţirea Moldovei în 1435 a avut de scop nu crearea a două ţări, ci delimitarea a două teritorii, a două «moşii», căci moşiea împărţită era «ocina noastră», după cum spune Iliaş în scrisoarea din 1 Septemvrie 1435, pentru a putea şti fiecare din Domni de pe ce întindere să-şi strîngă veniturile [1]. Incolo era tot *o singură ţară*. Fraţii stăpîneau în comun. Majoritatea documentelor sînt date de amîndoi [2]. Şi probabil, în baza înţelegerii scrise pe care n-o avem, vedem că Domnii se deplasează mereu cînd pe teritoriul unuia cînd pe al celuilalt. Dacă compari documentele date separat de Iliaş şi Ştefan cu acele date în comun, vezi că între marturi sînt boeri care aparţin celor două curţi. Nici nu ar putea fi altfel, Domnii deplasîndu-se totdeauna însoţiţi de o suită. In felul acesta s-ar explica şi prezenţa unui atît de mare număr de marturi din unele documente. Căci nu se poate afirma că acum boerii au o putere şi mai mare decît în trecut [3]. E destul să amintim documentul omagial al lui Ştefan din 6 Ianuarie 1395 şi în care boerii spun că în cazul nerespectării angajamentului luat de Domnul Moldovei faţă de regele polon, ei vor sta contra Domnului lor [4].

Din punct de vedere al conducerii interne a Moldovei, Domnii erau egali [5]. Şi unul şi altul dau documente, separat. Nici titulatura de «Domn al Ţării Moldovei» nu aparţine exclusiv numai lui Iliaş. Ştefan, care-i totdeauna egal în titlu cu fratele său atunci cînd documentul e dat în porţiunea din Moldova care-i aparţinea, îşi menţine titlul şi în unele documente date din *Suceava*. Astfel în documentul din 24 Fevruarie 1437 [6], 17 Ianuarie 1438 [7], 8 Martie 1442 [8], şi 16 Dechemvrie 1442 [9], *ambii*

1) N. Iorga, Studii istorice, p. 95.

2) E interesantă afirmaţiea D-lui Bogdan că «In actele *în care Ştefan nu era de faţă la curtea lui Iliaş din Suceava* (sublinierea e a noastră) el e trecut în intitulatio simplu ca *voevod* (sublinierea D-lui Bogdan) caşi Roman fiul lui Iliaş...» (Op. cit. p. 13). Am fi recunoscători D-lui Bogdan dacă ar face cunoscută metoda prin care se poate şti dacă Ştefan era de faţă sau nu atunci cînd se da document în numele ambilor fraţi!

3) Damian P. Bogdan, Acte moldoveneşti..., p. 8-9.

4) M. Costăchescu, Documente... II, p. 615.

5) D-l Petre P. Panaitescu e de altă părere. vezi Istoria Romînilor pentru clasa VIII-a secundară, ed. III-a, Craiova 1935, p. 105-106.

6) M. Costăchescu, Documente... I, p. 507-508.

7) Ibid., II, p. 1.

8) Ibid., p. 92-94.

9) Paul Mihailovici, Opt documente..., p. 210-212.

Domni au titlul de «Domni ai Ţării Moldovei» [1]). O surpriză mare ne rezervă pecetiea documentului dat din *Suceava* la 5 Aprilie 1442, de ambii Domni: Ştefan e *separat*, lîngă fratele Iliaş care are titlul lui, господар земли молдавской [2]). Iar documentul dat din *Suceava* la 19 August 1437 [3]), are în intitulatio: «...Noi Ilie Voevod, Domnul Ţării Moldovei, şi *fratele Domniei mele, Ştefan Voevod, Domnul Ţării Moldovii...*». (Sublinierea e noastră).

Exemplele acestea dovedesc două lucruri: 1) egalitatea Domnilor, aşa cum am mai spus, şi 2) lipsa unui formular fix pentru documentele din epoca de care ne ocupăm. *Intitulatio* chiar vedem că variază după bunul plac al pisarului. Nu-i mai puţin adevărat că pisarii nu puteau atribui lui Ştefan un titlu pe care acesta nu l-ar fi avut mai ales dacă titlul ar fi fost exclusiv al lui Iliaş.

Ţara Moldovei, pentru Ştefan de exemplu, nu se mărginea numai la ceia ce căpătase prin împărţirea din 1435, care nu era o *împărţire politică*, ci întreaga Moldovă, *atunci cînd nu era vorba de venituri*, era ţara lui. Dacă Ştefan ar fi gîndit altfel, apoi ar mai fi făcut el danii mănăstirilor din «ţara» fratelui său Iliaş? [4])

Superioritatea lui Iliaş era formală. Faptul acesta se evidenţiază în titulatură, el fiind totdeauna «Domn al Ţării Moldovei»; este totdeauna în fruntea documentului şi a marturilor. Tot el reprezenta ţara faţă de Poloniea, care se pare că nu vedea cu ochi prea buni pe Ştefan, acesta fiind mai dîrz decît supusul Iliaş [5]). Dar Iliaş reprezenta faţă de străinătate şi pe fratele lui atunci cînd era vorba de *chestiuni politice*. Nu tot aşa era cazul cînd legăturile externe se raportau la *comerţ*. Atunci Domnii, care-şi împărţise ţara numai pentru a-şi separa veniturile [6]), dă-

1) Un suret din 5 Octomvrie 1437 (M. Costăchescu, Documente... I, p. 533), probabil pentrucă nu-i bine tradus, dă numai lui Ştefan titlul de «Domnul Ţării Moldovei».

2) M. Costăchescu, Documente... II, p. 98.

3) Ibid., I, p. 529-531.

4) M. Costăchescu, Documente... II, doc. din 10 Maiu 1439 şi din 25 Noemv. 1440, p. 39-41, 76-77

5) I. Minea, Informaţiile romîneşti..., p. 25; N. Iorga, Studii istorice..., p. 96-97. In documentele omagiale ale lui Iliaş din 1 Sept. 1435 este cuprins şi Ştefan fără a fi numit. Vezi M. Costăchescu, Documente... II, p. 684-688.

6) Dovada afirmaţiei noastre o face scrisoarea citată a lui Iliaş din 1 Septemvrie 1435 (M. Costăchescu, Documente... II, p. 683).

deau *separat* documentele și nu mai era vorbă ca unul singur să reprezinte pe amîndoi [1]).

Ne mai rămîne acum să vedem dacă felul de guvernare a a Moldovei între 1435-1442 era ceva nou sau se repeta ceia ce fusese mai înainte, așa cum s-a afirmat de către D-l Bogdan [2]). Ce a fost în timpul lui Iliaș și Ștefan, am dovedit: domnie comună în care superioritatea lui Iliaș era numai formală, Domnii fiind egali. Nu este deci asociere la domnie, cum crede D-l Bogdan [3]), pentru care «...acest fapt politic al asocierii la domnie nu este un caz unic pentru epoca lui Iliaș, căci și Alexandru cel Bun își asociase pentru un timp oarecare la domnie pe fratele său Bogdan, după cum aceasta [se] vede din titulatura unora din actele lui Alexandru» [4]). Pentru a vedea că domniea lui Iliaș și Ștefan este ceva nou pentru Moldova și nu o repetare a unor forme trecute, să vedem cum a fost guvernată Moldova în timpul lui Alexandru cel Bun. Documentul din 11 Fevruarie 1400 este cel dintăi în care găsim menționat la marturi fratele domnesc Bogdan cu titlul de jupan [5]). Cu începere însă din 29 Iunie 1400 [6]), Bogdan, rămînînd cu acelaș titlu de jupan, este în fruntea documentului îndată după Alexandru cel Bun. Aceiaș situație o mai găsim încă în patru documente: 4 August 1400, 11 Septemvrie 1400, 8 Martie 1407 și 28 Iunie 1411 [7]), Dela această dată jupan Bogdan dispare. Dacă ar fi fost o asociere la domnie, așa cum vrea D-l Bogdan, este posibil ca în toată această perioadă de 11 ani, cînd dela Alexandru cel Bun avem în total 20 documente, asociatul, cu *titlu de jupan* și nu de *voevod*, să fie pomenit numai în 5 documente? [8]) Noi credem că nu. Singura explicare logică și sprijinită de documente nu poate fi alta decît aceia formulată de D-l Constantin C. Giu-

1) A se vedea doc. lui Ștefan dat la 23 April 1437 negustorilor din Brașov și Bîrsa și cel al lui Iliaș din 29 April acelaș an, dat negustorilor din Brașov (M. Costăchescu, Documente, p. 709-711).
2) Damian P. Bogdan, Acte moldovenești..., p. 14.
3) Ibid.
4) Ibid.
5) M. Costăchescu, Documente... I, p. 31-33.
6) Ibid., p. 36-39.
7) Ibid., p. 40-42, 43-44, 56-58, 84-86. Ultimul document e bănuit de falșificat. Vezi Costăchescu, Documente... I, p. 86.
8) Regestul datat 1 Mai 1406 (Costăchescu, Documente... I, p. 51), are sigur data greșită. Fiul lui Alexandru cel Bun «Iliaș Voevod» nici nu era născut la această dată.

rescu — explicare neglijată de D-l Bogdan — că totul «este mai curînd un act de deferență, decît exprimarea unei împărțiri a a puterii» [1]). Şi dacă ne coborîm puțin în trecutul istoric, găsim o altă puternică dovadă în sprijinul afirmației D-lui Giurescu şi pe care ne-o însuşim şi care înlătură definitiv presupusa asociere a lui Bogdan la tron. Documentul din 18 Noemvrie 1393 e dat de «Io Roman Voevod al Țării Moldovii, din munte până la malul mării şi *cu fiul nostru Alexandru şi cu fiul nostru cu Bogdan...*» [2]). Este aceasta asociere la domnie? Nu este un caz asămănător şi prezența lui Bogdan în documentul lui Alexandru cel Bun? [3])

S-a mai afirmat că Alexandru cel Bun şi-a asociat la domnire pe fiul său Iliaş [4]). Să vedem ce spun documentele. Primul document în care apare Iliaş e cel din 2 August 1414. Il găsim în fruntea marturilor — evident după tată — *cu titlul de voevod* [5]). Categoric afirmăm că nu poate fi vorba de asociere la domnie, căci fiul era prea mic. După Letopisețul dela Bistrița,

1) Constantin C. Giurescu, Istoriea Romînilor I ed. III p. 430.

2) M. Costăchescu, Documente... I, p. 13-15. Sublinierea e a noastră.

3) O altă greşală a D-lui Bogdan (op. cit. p. 14-15) este că găseşte analogie între situația din Moldova în timpul lui Alexandru cel Bun şi a fratelui său Bogdan, pe care am văzut cum trebue s-o înțelegem, şi situația din Țara Romînească unde fiul lui Mircea cel Bătrîn, Mihail, chiar domnea şi dădea documente singur, deci era cu adevărat asociat la domnie. *Nu avem dovada* că Mihail căpătase dela tată o parte din țară spre a o conduce, aşa cum afirmă D-l Bogdan (op. cit. p. 15). D-sa crezînd că în Moldova Ştefan a fost asociatul la domnie al lui Iliaş şi văzînd că în adevăr acestuia i se dă o parte din Moldova, crede, deşi documentele refuză să dea asemenea precizări, că la fel a fost şi cazul cu Mihail. Dar asocierea la domnie nu implică şi împărțirea țării. Asociatul stătea pe lîngă capul țării şi se iniția în arta guvernării. De altfel şi din documentul lui Mihail către Braşoveni şi Rîjnoveni, rezultă ceia ce spunem noi: «*...orice om din țara părintelui domniei mele şi a domniei mele...*», deci nu se mai repetă cuvîntul țară, cum ar fi fost normal, dacă Mihail ar fi avut una a sa proprie. E clar: țara lui Mircea cel Bătrîn era şi a lui. Pentru acest document şi pentru acel din care se vede clar că Mihail a fost asociat la domnie, cf. I. Bogdan, Documente privitoare la relațiile Țării Romîneşti cu Braşovul şi cu Țara ungurească în sec. XV şi XVI. vol. I, Bucureşti 1905, p. 6-8. Aceleaşi documente şi la Gr. G. Tocilescu, 534 documente istorice slavo-romîne din Țara Romînească şi Moldova privitoare la legăturile cu Ardealul 1346-1603..., Bucureşti 1931, p, 6-8. După D-l Bogdan, Mihail e asociat încă din 1391 (op. cit. p. 14). Documentul la care ne trimite D-l Bogdan este *nedatat*. Tocilescu nu-l datează cu precizie, ci pune 1391—31 Ian. 1418 (op. cit. p. 6). I. Bogdan (op. cit. p. 6). dă c. 1415—31 Ian. 1418. D-l Const. C. Giurescu în Istoriea Romînilor I ed. III, p. 484, crede că asocierea a avut loc poate chiar din 1409. Ar fi fost bine ca D-l Bogdan să ne arăte cum a putut fixa cu atîta precizie anul cînd începe asocierea lui Mihail.

4) N. Iorga, Istoriea Romînilor III, Bucureşti 1937, p. 315. Const. C. Giurescu, Istoriea Romînilor II_1, 16.

5) M. Costăchescu, Documente... I, p. 103-105.

Iliaş s-a născut din Doamna Neacşa la 6917 (1409) Iulie în 20 [1]), deci în 1414 avea *cinci* ani. Din acest exemplu rezultă că titlul de «voevod» putea fi acordat de capul ţării fără ca persoana care-l purta să domnească sau să fie asociată la domnie.

Iliaş, cu acest titlu şi ca martur, apare şi în documentele următoare. *Excepţie* face documentul din 13 Dechemvrie 1421 prin care Alexandru cel Bun acorda dispăgubiri fostei sale soţii, Ringala. Documentul începe astfel: «Noi Alexandru Voevod, Domnul Ţării Moldovii, asemenea şi noi Iliaş Voevod, fiul lui Alexandru Voevod...» [2]). Nici acest document nu e o dovadă că Iliaş era asociat la domnie în acest an. *Pentru mai mare întărire a documentului,* acesta se dă şi în numele fiului, dar şi a întregului şir de boeri care urmează după Iliaş. Noutatea documentului constă în aceia că marturii, *în loc să fie la sfîrşit sînt puşi chiar la începutul documentului.* Nu poate fi vorba de asociere căci, chiar din documentul următor 12 Martie 1442 [3]), Iliaş îşi reia locul lui de martur cu titlul de voevod.

Titlul de voevod se dădea moştenitorului prezumtiv al tronului şi nu tuturor copiilor sau rudelor apropiate, deci era ca o distincţie. De ex. în documentul din 4 Dechemvrie 1428 [4]), între *marturi,* în afară de Iliaş Voevod, sînt trecuţi şi fiii «Domniei mele Steţcu şi Petru» fără nici un titlu [5]).

Se poate acum pune întrebarea: a fost Iliaş asociat la domnie? Dovezi precise că a avut această calitate nu avem, aşa cum avem dela Mihail, fiul lui Mircea, care în adevăr lua parte la conducerea ţării. *Simpla figurare ca martur cu titlul de voevod* — titlu care am văzut că se dădea şi copiilor mici — însamnă asociere la domnie? N-avem dovezi nici pro nici contra.

Curios e că în timpul guvernării comune a lui Iliaş şi Ştefan, cu începere dela 12 Martie 1439, în unele documente date de ambii fraţi sau numai de Iliaş, fiul acestuia, Roman, apare între marturi cu titlul de voevod [6]). Avînd în vedere că Mol-

4) I. Bogdan, Cronici inedite atingătoare de istoriea Romînilor, Bucureşti 1895, p. 49.

1) M. Costăchescu, Documente... I, p. 141-146.

2) Ibid., p. 147-149.

3) Ibid., p. 228-229.

4) Cazuri asemănătoare în documentele din: 10 Fevruarie 1429; 17 Aprilie 1429... etc. (Ibid., p. 248-251, 258-260).

5) M. Costăchescu, Documente... II, p. 31-33. Pentru acest an e sigur că nu putea fi vorba de asociere, căci Roman avea 12 ani. După Letopiseţul dela Bistriţa, Roman s-a născut în anul 6935 (1427), vezi I. Bogdan. Cronici inedite..., p. 50.

dova era condusă de doi Domni, ne vine greu să admitem asocierea la domnie a lui Roman de către Iliaş. Şi atunci, reafirmînd ce am spus mai sus, adăugăm că titlul de voevod purtat de fiul domnesc sau de una din rudele Domnului, nu poate fi un argument hotărîtor pentru precizarea asocierii la domnie, mai ales cînd cel care-l poartă e simplu martur şi nu-i în fruntea documentului sau nu dă singur documente, cum e cazul lui Mihail, fiul lui Mircea cel Bătrîn.

In urma tuturor celor expuse până aici, credem că am izbutit să lămurim următoarele: 1) *N-a existat un seim moldovenesc;* 2) *jupan Bogdan, fratele lui Alexandru cel Bun, n-a fost asociat la domnie;* 3) *nu avem dovezi sigure că Iliaş a fost asociat la domnie de către Alexandru cel Bun;* 4) *între 1435-1442, Moldova, fără a fi împărţită în două ţări deosebite politiceşte, a fost condusă de doi Domni, Ştefan ne fiind asociatul la domnie al fratelui Iliaş;* 5) *titlul de voevod putea fi acordat de capul ţării chiar şi unui copil mai mic. Acest titlu desemna pe moştenitorul prezumtiv al tronului — aceasta este sigur — dar nu-i tot aşa de sigur că cel care purta acest titlu şi stătea în fruntea boerilor marturi, era şi asociat la domnie;* 6) *documentele izolate date de Iliaş şi Ştefan nu sînt dovezi că între fraţi au fost lupte sau neînţelegeri;* 7) *după împăcarea din 1435, nu-i sigur că Iliaş a domnit singur cîteva luni.*

Gh. Duzinchevici

Material folkloric

Cules de elevele Şcolii Normale de fete din Iaşi

Cimilituri

Ardeiul. — Cinga linga, linga, lega-ţi- s-ar limba; c-un fir de matasă albă limba -n gură ţi se leagă. Bosiea Coada Stîncii — Iaşi.

Bruma şi roua.—Mă dusei la cai să mă suiu pe-un scaiu, luna l-a văzut şi soarele l-a luat. Bosiea Coada Stîncii — Iaşi.

Calul şi călăreţul.—Patru fug şi două atîrnă. Bosiea Coada Stîncii — Iaşi; Bîrlad.

— Patru fug şi două se atîrnă. Sulița — Tutova.

— Pe drum merge şi grăbeşte, unde -ncet unde mai iute; urechi patru şi ochi patru, iară unghii douăzeci şi patru. Bîrlad.

Capra. — Cine se naşte cu barbă? Bîrlad.

Cărbunele. — Pe apă -nnoată şi -n pămînt nu putrezeşte. Bosiea Coada Stîncii — Iaşi.

Ciasul. — Cine merge fără picioare? Bîrlad.

— Ce umblă noaptea şi nu se mişcă deloc? Bîrlad.

Ciutura. — Ce coboară pentrucă-i uşoară; şi cîndu-i grea, nu pică, ci -n slavă se rădică? Sulița — Tutova.

Clopotul la gîtul vitei. — Ce merge la fîntînă şi nu bea apă? Bîrlad.

Coada găinii. — Am o cărticică, vîntul o -nchide, vîntul o deschide. Fîntîni — Tecuciu.

Cucul. — Şi codat şi colţat, şi isteţ şi -ndrăzneţ. Bosiea Coada Stîncii — Iaşi. — cf. *lupul*.

Dinţii. — Am o argeluşă plină cu mieluşei, toţi cu coadele afară. Oprişeni — Folticeni.

Ferestăul. — Cine are dinți și nu-l dor niciodată? Sulița — Tutova.

Frunza. — Ce cade -n apă și nu sar stropii? Oprișeni — Folticeni.

Fumul. — Ce se -ntinde fără apă? Bîrlad.

— Am un tată lung și n-am pînză să-l ajung. Bosiea. Coada Stîncii — Iași.

Furca şi fusul. — Cinci mulg și cinci aleargă. Bîrlad.

Gîndul.—Ce-i nevăzut, de nimeni neștiut; cînd îi dau drumul, lumea încunjură. Bosiea Coada Stîncii — Iași.

Glodul. — Dela noi și păn la voi tot plăcinte moi. Bîrlad.

Grăunţele şi pleava.— O herghelie de cai: cei grași cad jos, cei slabi sar gardul. Bosiea Coada Stîncii — Iași.

Grîul. — Depe cîmp eu vin în șură și din șură în hambar; afară dacă ies, viața mi se duce. Bosiea Coada Stîncii — Iași.

Iepurele. — Iesă dracu din coteț și nu-l prinzi cu niciun preț. Bosiea Coada Stîncii — Iași.

Lanţul.—Cînd îl iau în mînă, plînge; cînd îl lăs, tace. Bîrlad.

Laptele. — Ce -nchiagă vara mai iute ca iarna? Dumbrăvița — Baia.

Lingura. — Lupul în moară și coada lui afară. Bîrlad.

Lupul. — Şede ghebos în rogoz; strigă odată, fugi în lumea toată. Bosiea Coada Stîncii — Iași.

— Şi codat și colțat și isteț și -ndrăzneț. Sulița — Tutova.

Minciuna. — Astă vară la Crăciun mîncam mere dintr-un prun și cireșe din alun. Bîrlad.

Mînele cînd torc. — Am zece oi: cinci supt șopron și le plouă; și cinci afară și nu le plouă. Bîrlad.

Morcovul. — Am un moșneag, barba afară și trupu -n camară. Bîrlad.

Motanul. — Ce samănă cu pisica și nu-i pisică? Bîrlad.

Mulsul.—Zece strîng, patru plîng. Bosiea Coada Stîncii—Iași.

Musca. — Țîntă mîndră șede -n grindă și vorbește ungurește. Oprișeni — Folticeni.

Oaia. — Patru restee duc un car cu fîn. Bîrlad.

Oaia şi berbecul. — Patru restee duc un car cu fîn. Bosiea Coada Stîncii — Iași.

Ochii. — Supt răzor zac doi iepurași. Bosiea Coada Stîncii — Iași.

Pana. — Uşurica dracului, şezi în ţolul patului! Oprişeni— Folticeni.

Pămîntul. — Ce-i mai gros pe lume? Sulița — Tutova.

Păpuşoiul. — Ce se naşte înfăşat? Bîrlad.

— Cum îi rupi hainele, îţi arată dinţii. Bîrlad.

Perja, sîmburele şi miezul. — Am o vacă plină c-un viţel; în viţel îi alt viţel. Bîrlad.

Pînea. — Roată rotită, de om muncită şi de lume -nghiţită. Bosiea Coada Stîncii — Iaşi.

Podul. — Ce trece prin gîrlă şi tot stă pe loc? Bîrlad.

Pragul. — Băeţel micuţ de jos, ce te uiţi la toţi -n dos? Oprişeni — Folticeni.

Puşca. — Cine n-are suflet şi fură dela altul? Sulița — Tutova.

Rana. — Mă suii într-un vîrf de scaiu, cheile le scăpai, soarele le-ascunsă, luna mi le spusă. Oprişeni — Folticeni.

Roata morii. — Butucel într-o grădină, mulţi călugări în el s-adună. Bosiea Coada Stîncii — Iaşi.

Soarele. — Para Domnului spre binele omului. Bosiea Coada Stîncii — Iaşi.

— Dintr-o lingură de unt, toate văile se ung. Oprişeni — Folticeni.

Spata dela războiul de ţesut. — Două lemne, două pene, ş-o mie de surcele. Bosiea Coada Stîncii — Iaşi.

Strugurele. — Butucel frunzos, curge din el şi sănătate şi veselie şi nebunie. Bosiea Coada Stîncii — Iaşi.

Suveica. — Peste ghiaţă, pe supt ghiaţă, pintre ele cînt-o raţă. Sulița—Tutova.

Tăvălucul. — Pe valea lui Găsnac se dă ariciul peste cap. Bosiea Coada Stîncii — Iaşi.

Urechile. — Intr-o margină de crîng, două jumătăţi de blid. Oprişeni — Folticeni.

Vinul. — Ce-i bun la privit şi lesne la ameţit? Dumbrăviţa — Baia.

Vinul, rachiul. — Fumul dracului în capul omului. Bîrlad.

Vioara. — Intr-o salcie uscată ţip-o purcică roşcată. Bosiea Coada Stînci. — Iaşi.

Vulturul. — Ce vînător vînează din zbor? Bosiea Coada Stîncii — Iaşi.

Gîcitori

— In care butoiu nu poţi pune vin? — In butoiul plin. Bîrlad.

— De ce cîntă cucoşul cu ochi-nchişi? — Ca să arăte că-l ştie pe din afară. Bîrlad.

— Cine s-a născut şi n-a murit încă? — Eu. Bîrlad.

— Pe ce pat nu poţi dormi? — Pe patul puştii. Suliţa — Tutova.

— Ce mînîncă omul cînd n-are nimic de mîncat? — Răbdări prăjite. Bîrlad.

— De ce poţi muri fără să-ţi dai sufletul? — De rîs. Oprişeni — Folticeni.

— Cine mînîncă fier? — Rugina. Oprişeni — Folticeni.

— Cine mînîncă nările omului? — Ruşinea. Oprişeni — Folticeni.

— Din care foc nu poţi avea jăratic? — Dela soacră. Bîrlad.

— Unde-i dealul mai înalt? — Unde-i valea mai adîncă. Bîrlad.

— De ce latră cînele? — Că nu poate vorbi. Bîrlad.

Zicători

— *Banul* rău nu se pierde. — De lucrul rău nu se atinge niminea. Fîntîni — Tecuciu.

— Pentru *behehé* pierzi şi pe *mihohó*. — Dacă nu te mulţămeşti cu ce-ţi dă Dumnezeu, pierzi şi ce ai. Fîntîni — Tecuciu.

— Nu te-ncrede-n *ciocoiu*; ciocoiu-i ca răchita: de ce-l tai, de ce răsare. Bîrlad.

— Nici *oaia* cu doi miei, nici lupul flămînd. — Mai bine un cîştig mai mic, decît mult cu pagubă. Fîntîni — Tecuciu.

— Doi *pepeni* într-o mînă nu poţi ţiné niciodată. Bîrlad.

— *Silinţa* tae pînză, iară lenea pierde vremea. Bîrlad.

Expresii

— A te duce la cineva ca la *borş*. — A te duce-n toate zilele. Fîntîni — Tecuciu.

— A potrivi ca *lupul* din gît. — Lupul omoară numa vitele ce le poate mînca. Fîntîni — Tecuciu.

Speranţa Pascu

Cronica

Revista Critică în al 13-lea an

Incep anul al 13-lea al Revistei în acele grele împrejurări ştiute.

Iaşul decade pe zi ce trece ş-are să ajungă curînd un Podu Iloai, dacă nu s-ar mai putea găsi o mînă de oameni care să sprijine o muncă închinată binelui obştesc ca aceia a Revistei Critice, singura revistă din Romîniea care-a spus adevărul întreg şi care-l spune şi acuma în măsura în care-i permite cenzura.

Revista Critică n-are cum să aibă subvenţii, iar numărul mic de abonaţi face ca bilanţul anual să se soldeze cu un deficit apreciabil. (In anul trecut, din cauza unei întîmplări extraordinare, deficitul a fost de două ori pe-atîta !).

Mulţămesc călduros prietinilor care mi-au achitat abonamentul pe anul trecut şi-i rog tot aşa de călduros să-şi menţie abonamentul şi pe anul în curs şi să-l achite îndată după primirea acestui număr.

Revista Critică — colaboratori

58. *G. Bogaci,* licenţiat în Litere (slavistică) din Iaşi.

Revista Critică în ţară: 1938 No. 4

Iaşi. — D. Florea-Rarişte, 'Chemarea', Iaşi 17 April 1939, rezumă articolele principale şi înche aşa :

Revista Critică, deşi trecută mereu cu vederea, continuă să se menţie printre cele mai de samă publicaţii de specialitate din ţară, iar directorul ei, savant prin definiţie, îi menţine prestigiul în străinătate.

Piatra.—C. Turcu, 'Avîntul', Piatra 9 April 1939, închee:

Prin intensificarea cronicilor şi recenziilor, dat fiind spiritul critic ce le străbate, Revista se va face tot mai mult căutată de cetitori, care, afară de studiile de specialitate, caută şi îndrumări critice, mai ales cînd ele vin dela un profesor şi cercetător ca D-l Giorge Pascu.

Ştiinţa ieşană la Bucureşti

Foiletoane ale subsemnatului publicate de 'Universul': 3) *Un aventurier pripăşit la curtea lui Grigore Al. Ghica Vodă în 1775* (6 Mart 1939).

Ştiinţa ieşană în Portugaliea

M. Paiva Boléo, în *Letras e Artes*, Suplemento Literario das *Novidades*, No. 14 din 21 Nov. 1937, despre *G. Pascu, Le Maïs dans les langues romanes et balkaniques*, Barcelona 1936:

Mic studiu erudit despre răspîndirea păpuşoiului în ţările romanice. Din el se vede bine cum din simpla analiză etimologică a cuvintelor se pot trage concluzii de ordin economic şi sociologic. Dintre numirile pe care le are 'zea mays' la Romîni, trei sînt fundamentale: In Banat şi Transilvaniea fu introdus între 1670—1680 prin Serbo-Croaţi, cum arată numele de *cucuruz*; în Moldova a fost introdus din Rusiea şi Ucraina, cum se vede din cuvîntul *păpuşoiu*, de origină rusască; în Munteniea a fost introdus din Bulgariea, întru cît numele de *porumb* (< *palumbus*, cu înţelesul de 'culoare ca a porumbului') este un decalc lingvistic după bulgar *gălăb* 'porumbel'. Este curios de notat influenţa reciprocă care s-a verificat mai tărziu. Cîţiva ani de rea recoltă a păpuşoiului în Bulgariea fură deajuns pentruca Bulgarii să fie siliţi să-l importe din Munteniea, unde era cultivat pe o scară întinsă; de-aici numele său bulgăresc *vlăşka*, propriu zis 'Valahiea, Munteniea'.

Din studiul lui G. Pascu iesă în evidenţă rolul pe care l-au avut Portughejii în răspîndirea păpuşoiului: îl introduseră nu numai în Portugaliea, ci şi în Italiea, în Franţa şi în Provenţa (cf. denumirile italiene *melia, migghiu*, între altele, şi cea franceză *gros millet des Indes*). Dar Spaniolilor le revine «meritul de a fi introdus în lume această excelentă plantă alimentară care este păpuşoiul». In Spaniea a fost introdus şi cunoscut cu numele său american: *maiz*, cuvînt luat de Columb din limba locuitorilor din Haiti, *mahiz*, şi care are reprezentanţi în italiana, franceza şi în graiurile noastre.

In acest articol G. Pascu a vrut mai ales să facă pe larg studiul istoric, geografic şi lingvistic al păpuşoiului. şi pentru aceia n-a avut în vedere să ne dee variatele denumiri pe care această plantă le prezintă în diferite ţări,— lucrare pe care autorul ne-o va putea da într-o zi.

Slavistica ieşană la Praha

D. Crînjală, licenţiat în slavistică din Iaşi, elev al prof. Ilie Bărbulescu, şi-a trecut cu distincţie doctoratul în slavistică la Praha în 1937 cu o teză despre *Influenţe romîneşti în Carpaţi* cu privire specială asupra regiunii Valaşsko din Moraviea (v. Arhiva, 44/1937 pg. 110-121). Fiind bine văzut de profesorii săi, încă înainte de această dată, D. Crînjală a fost invitat să colaboreze la revistele de slavistică din Praha, *Byzantinoslovica* şi *Slavia*.

a) In *Byzantinoslavica* a scris recenzii despre: 1) I. Bărbulescu, *Curentele literare la Romîni în epoca slavonismului cultural şi Individualitatea limbii romîne şi elementele slave vechi*, vol. V/1933-1934 pg. 485-492; — 2) volumul de *Omagiu profesorului I. Bărbulescu*, vol. V pg. 512; — 3) A. Philippide, *Originea Romînilor*, vol. VI/1934-1935 pg. 286-303; — 4) *Ilie Bărbulescu întemeetorul noei şcoli de slavistică din Romîniea* vol. VI pg. 303-310.

b) In *Slavia* recenzii despre: 5) Mutafčiev, *Bulgares et Roumains dans les pays danubiens*, vol. XIII/1934-1935 pg. 763-769;—6) Drăganu, *Romînii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei şi onomasticei*, vol. XIV/1935-1936 pg. 602-619.

Aşteptăm dela Crînjală şi alte recenzii.

Reviste romîneşti

Arhiva, Iaşi, 1939 No. 1-2 (primit la 8 April 1939).

Prof. Ilie Bărbulescu, directorul revistei, trecînd la pensie, anunţă că dela 23 April se mută la Bucureşti, unde deocamdată urmează să i se adreseze corespondenţa şi publicaţiile. Revista va continua să apară la Iaşi, unde apare de 46 de ani, supt direcţiea lui Ilie Bărbulescu şi Dimitrie Gazdaru, distinsul profesor de filologie romanică dela Universitatea din Iaşi. Tot odată Domniea sa a dăruit Seminarului de Slavistică din Iaşi întreaga sa biblioteca compusă din peste **11,000** de volume, broşuri, manuscrise şi ziare, în valoare de peste *un milion*.

Ilie Bărbulescu a fost unul din profesorii cei mai distinşi ai Universităţii din Iaşi. Timp de 33 de ani cît a profesat (1 Oct. 1905—1 Oct. 1938), el şi-a făcut întreaga datorie la cursuri şi seminar, creînd o şcoală de slavistică, aşa că azi se poate mîndri cu un număr important de elevi, din care unii şi-au trecut doctoratul cu teze remarcabile la Universităţile din Poloniea şi Cehiea.

L-am cunoscut pe Ilie Bărbulescu din primul moment al venirii lui la Iaşi, acuma 34 de ani, şi am legat cu el prietinie, —o prietinie izvorîtă din consideraţie pentru un om de *ştiinţă* şi un om *detreabă*.

Deşi bucureştean, el s-a stabilit în Iaşi şi-l puteai întîlni oricînd pe stradă, la oarele lui fixe de plimbare, şi discuta despre orice chestie la ordinea zilei. Dar un destin tragic face ca cercul oamenilor distinşi din Iaşi să se strîngă pe zi ce trece.

Mutarea lui Ilie Bărbulescu la Bucureşti lasă un gol în Iaşi, un gol, în ce mă priveşte, profund, fiindcă -nsamnă separarea de un prietin împreună cu care, timp de trei decenii şi jumătate, am luptat împotriva tiraniei, superficialităţii şi prezumţiei.

Urez D-lui Bărbulescu ani mulţi şi fericiţi, împreună cu familiea, şi vigoare ca să-şi continue cercetările, şi-l rog să primească omagiile mele afectuoase de sinceră prietinie.

Convorbiri Literare, Bucureşti, 1939 No. 1.

La 10 Mart 1939 am primit No. 1 din *Convorbiri Literare* pe 1939 cu o surpriză: director I. E. Torouţiu, membri în redacţie Al. Ionescu şi Teodor Al. Munteanu. In scrisoarea de... adio, domnul Al. Tzigara-Samurcaş «cu satisfacţiea de a fi asigurat viitorul revistei» anunţă «încredinţarea direcţiei în mîinile (sic, *-îi-*!) nouei (sic, *-ou-*!) generaţii sub (sic,*-b*!) conducerea d-lui (sic, *d-*!) Profesor I. E. Torouţiu».

«Incredinţarea»... vag! Noi aflăm că *proprietarul* revistei Convorbiri Literare, Simion Mehedinţi, a trecut proprietatea domnului Torouţiu şi prin însuş faptul domnul Tzigara-Samurcaş a fost... deblocat. Era şi vremea!

Va face oare noua direcţie din Convorbiri Literare o revistă *vie?* Asta atîrnă în primul rînd de atitudinea *fermă* a redacţiei faţă de curentele literare şi ştiinţifice la ordinea zilei prin discuţii, recenzii şi note. In acest sens salutăm rubrica *Reviste*. (In No. 3, pe Mart, primit la Iaşi la 30 April, redacţiea semnalează şi *Revista Critică).*

Recenzenții și cronicarii revistei vor trebui deci să discute tot ce apare mai important, indiferent dacă autorii trimet ori nu cărțile lor, cu sau fără dedicație, prietini ori adversari, iar discuția să fie *judicioasă*. Procedînd în acest chip, publicul va capata încredere, autorii se vor grăbi să-și trimeată lucrările, și revista va deveni o forță. Altfel totul nu va fi decît o licărire de o clipă în noaptea indiferenței...

Reviste străine

Südostdeutsche Forschungen, organul Institutului sud-estic din München (Südost-Institut), director Dr. Fritz Valjavec.

Au apărut pân acuma trei volume cu articole din cele mai interesante privitoare la Romîni, scrise de Romîni și de străini. Iată aceste articole:

I/1936: N. Iorga, *Fünf Perioden deutschen Einflüsses in Südosteuropa.* — Valeriu Bologa, *Deutsche Einflüsse auf die Entwicklung der rumänischen Medizin.*

II/1937: Coriolan Petranu, *Begriff und Erforschung der nazionalen Kunst.* — G. Z. Petrescu, *Streben und Leistungen deutscher Aerzte in den rumänischen Ländern.*

III/1938: Walter Horwath, *Die Terra prodnicorum der* Deutschschritter.—I. Lupaș, *Kaiser Joseph II. und der Bauernaufstand in Siebenbürgen.* — Giorge Pascu, *Die Anfänge der rumänischen Geschichtsschreibung.* — Laurian Someșan, *Die Rolle der physischen Faktoren bei der volkischen Entwicklung der Theissebene.* — Alfred Malaschofsky, *Einflüsse des Hirtenlebens auf die Entwicklung von Volk und Staat in Rumänien.* — Richard Huss, *Zur Siebenbürgen Namenkunde.*

In fiecare număr se găsesc recenzii despre cărți romînești.

Cum se vede, avem de a face cu o revistă foarte interesantă pentru Romîni, și aceasta grație directorului ei, Dr. Fritz Valjavec, un om foarte distins, care știe mai multe limbi europene, între care și romînește, este preocupat de probleme variate, știe să-și aleagă și să-și stimuleze colaboratorii și să dee revistei un ton înalt științific.

Felicităm călduros pe Dr. Fr. Valjavec pentru opera pe care o prezidează cu competență și cu spirit larg, și ca Romîn îi exprim recunoștința că a știut să facă din revista sa, în bună parte, o revistă *romînească*, pe care Romînii n-au putut-o face.

Slavia, revistă de filologie slavă, Praha. — In urma unui schimb recent, posed volumele 5/1926 — 16/1938-1939.

Semnalăm următoarele articole care interesează filologiea romînă:

7/1928-1929. — Iosif Popovici, *Einige Bemerkungen über die serbo-rumänischen Lehnwörter*, pg. 15-24. — Cuprinde o listă de 74 de cuvinte romînești din Banat de origină sîrbească, și 35 de cuvinte sîrbești de origină romînească. Din acestea din urmă însă numa jumătate pot fi considerate ca într-adevăr de origină romînească.

P. Skok, *Dunaj et Dunav*, pg. 721-731. — Autorul susține că cele două forme slave provin din latin *Dúnavis* < **Dunavius* = *Danuvius*; iar romîn *Dunăre* < *Dúnavis* cu schimbarea lui *v* în *r*, ceia ce-i imposibil.

10/1931. — Elena Eftimiu, *Dunărea în literatura populară romînească*, pg. 793-802.

13/1934-1935. — N. Jokl, *Slaven und Albaner*, pg. 281-325, 609-645. — Discută cuvinte, din care multe se găsesc și în romînește.

I. Ohijenko, *Două din cele mai vechi documente moldovinești din 1388*, pg. 665-689.

15/1937-1938. — P. Skok, *Contribuții la studiul turcismelor din limba srbo-croată*, pg. 166-190, 336-366, 481-505. — Multe din cuvintele menționate se găsesc și în romînește.

16/1938-1939, No. 1 și 2-3. — M. Křepinský, *Influence slave sur le verbe roumain*, pg. 1-49, 220-268. — Studiu în curs de apariție. Vom vorbi îndată ce va fi terminat.

V. Machek, *Untersuchungen zum Problem des anlautenden ch- im Slavischen*, pg. 161-219. — Cîteva din cuvintele discutate se găsesc și în romînește, așa: *șuj* 'link' — romîn *șuiu* zăpăcit; *șulj* 'mit kurzen Beinen oder Hörnern' — romîn *ciul* cu urechile mici, vorbind de animale; *șut* 'Narr' — romîn *șod* bizar, sucit; *șut* 'hornlos' — romîn *șut, ciut*.

Sînt și recenzii. Așa, *P. Skok* despre: Margareta Ștefănescu, Elementele rusești-rutene din limba romînească și vechimea lor (6/1927-1928 pg. 758-766); — I. Bărbulescu, Curentele literare la Romîni în epoca slavonismului cultural și Individualitatea limbii romîne și elementele slave vechi (8/1929-1930, pg. 775-790), — S. Pușcariu, Studii istroromîne (8, pg. 605-628).

Despre recenziile lui *D. Crînjală*, v. Slavistica ieșană la Praha.

Vocabularul lui Creangă

D-l Savel Grosu, pensionar, fost coleg de slujbă la Epitropiea Sfîntului Spiridon din Iaşi şi prietin cu tata, îmi scrie:

Domnule Profesor Pascu

Am cetit Amintirile lui Creangă adnotate de D-ta [ediţiea şcolară, Bucureşti 1935]. Le cetisem mai de mult, dar le-am cetit şi acuma.

Am găsit la pg. 12 *casă durată* cu nota D-tale 'bine clădită'. Cred că n-ai văzut o casă ori o biserică *durată*.

Se zicea *durată* la o construcţie de lemn cu lemnăriea aparentă, cum sînt acele construite în cărămidă aparentă. Păreţii nu erau tencuiţi pe din afară, erau din grinzi şi grinzişoare de stejar cam de 10 cm. grosime; erau foarte bine încheiate, căci pe atunci erau teslari foarte meşteri. Era frumoasă lucrare. Eu, cînd eram copil, am văzut o biserică *durată* la Blîndeşti, lîngă Ţiganaşi, şi am mai văzut case pela munte.

Trebue să-ţi aduci aminte de podul de lemn dela No. 1 dela Slănic.

Aice în Iaşi, cum intri pe bariera Nicolina, era o poartă pe mîna dreapta, poate-i fi văzut-o şi D-ta. Stîlpii erau aşa de bine încheiaţi cu pragul de deasupra, că nici nu se cunoştea, parcă erau crescuţi aşa. Mi s-a spus că nu-i lucrată cu cue, ci numai *înjghebată*.

Injghebat era un cuvînt propriu al construcţiei în lemn, şi să-l lămuresc.

In partea de sus a furcilor dela casă se făcea un fel de cep în patru muchi. In costoroabă se făcea o scobitură cu dalta fără să răzbată, aşa că costoroaba se aşăza fără cue, cum ar fi fost nişte căciuli în cepul furcilor. Cepul şi dăltuitura aveau numele de *jgheab* şi *pij*. Nu ştiu care era jghiabul şi care pîjul. De aice vorba 'mi-am *injghebat* o căsuţă'. Astăzi se -ntrebuinţează şi cu alt înţeles acest cuvînt.

La pg. 14 *tabla*. In nota D-tale spui că tabla era tabla de ardezie. Tabla de atunci nu era mica plăcuşoară pe care-ai învăţat D-ta. Era o tablă de carton, prinsă în partea de jos într-un mîner de lemn. Avea forma aceasta [v. figura]. Erau vreo 30-40 de table începînd cu slovele cam cîte 10 pe una. Apoi silabe de două slove, *ba, va, ga, da,* etc.; apoi cu trei şi aşa mai departe până la cuvinte. Cînd *dascalaşul* ştiea o tablă, i-o schimba, îi da alta, şi asta o spune Creangă.

Cînd ajungea la silabe, învăţa *a sloveni* (silabisi) aşa: *az- buche -az = ba, glagori -az = ga, dobru -az = da* şi aşa mai departe.

Cînd începea, spunea mai întăiu *cruce-ajută*.

Eu n-am învăţat [aşa], dar am văzut cînd eram mic. Tătuca avea un băetan la oi, Dumitru Tălălău. Era pe lîngă noi un dascal ori călugăr, căci se purta cu antereu şi jubeá. Mic de stat, ghebos şi urît, avea o bărbuţă rară şi ascuţită ca de ţap. Oamenii îi ziceau *Michiduţă*, şi nu ştiu alt nume ce va fi avut. Tătuca l-a însărcinat să -nveţe carte pe D. Tălălău. Se cuvine să spun ceva despre Tălălău. Se făcea haz la noi de faptul că Tălălău umblînd cu oile, cu tabla -n mînă, slovenea cu glas tare. Cineva l-a auzit aşa: *az-buche-az-ba, glagori-az-ga, dobru-az-da, bîr, haram, tui-tea -n cruce, cacu + az-ca, lude-az-la,* etc.

Eu am fost dat la şcoală la 6 1/2 ani, îmi pare că chiar atunci s-a înfiinţat şcoala în sat. Profesor era unul Gh. Clopoţel, care -nvaţase la *Preparanţă*,—aşa se numea pe atunci Şcoala Normală V. Lupu. Cursul era 2 ani.

La pg. 20 *paznic*, şi în notă pui *străjăr*. Creangă a scris *pasnic*, nu *paznic*. *Cisla*, sau consiliile săteşti, se alcătuiau din: 1) *vornicul*, care făcea administraţie şi strîngea banii birului, 2) *pasnicul*, care avea judecăţile, 3) *vatamanul*, un fel de executor.

Străjărul era străjăr = păzitor, nu paznic.

Să nu te superi. N-am să te -nvăţ eu carte. Dar aceste nu-s din înaltele învăţături, n-ai de unde le ştii, şi am crezut că D-ta mai ales trebue să le cunoşti.

Cu stimă

Iaşi, Mercuri 4 Decembrie 1935. S. Grosu

Prima ediţie adevărată a operelor lui Creangă

A apărut la Bucureşti, la *Imprimeria Naţională*, în două volume, primul, **Poveşti**, de 228 de pagini, al doilea, **Amintiri**, de 132 de pagini, format 8° mic, în editura subsemnatului.

Ediţiea de faţă se deosebeşte de toate ediţiile cunoscute prin:

1) **Textul unitar.** In adevăr, începînd chiar cu prima ediţie a Poveştilor, Iaşi 1890, textul lui Creangă a apărut cu forme inconsecvente, ca *poronci* şi *porunci*, *înfăţoşa* şi *înfăţişa*, *cătră* şi *către*, *sînt* şi *sunt*, apoi *dee* şi *dea*, *stee* şi *stea*, etc. Toate aceste inconsecvenţe au dispărut prin adoptarea unei singure forme, — aceia care aparţine lui Creangă şi limbii moldoveneşti.

2) **Corectură perfectă.** Incepînd cu prima ediţie a Poveştilor, greşelile de tipar din operele lui Creangă au crescut în nenumăratele ediţii ulterioare până la deformarea textului. Mi-am dat cea mai mare osteneală la corectură şi cred că, în orice caz, nu se va găsi vreo greşală care să întunece textul.

3) **Vocabular.** Limba lui Creangă este aceia depe valea Bistriţei din ţinutul Neamţului. Ea se deosebeşte de restul limbii mol-

doveneştii printr-un număr de cuvinte care aparţin locului şi prin cuvinte cu nuanţe deosebite. Vocabularul este deci indispensabil. Am dat, pentru amîndouă operele, un vocabular riguros controlat, iar, ca inovaţie, la *Amintiri* am dat tot odată şi un indice de nume proprii de persoane şi localităţi.

4) **Infăţişare.** Amîndouă volumele-s tipărite pe hărtie velină mată de 50, cea mai bună hărtie fabricată în Romîniea, şi elegant cartonate.

Preţul: 1) *Poveşti*, lei 100. 2) *Amintiri*, lei 80.

Profesori, studenţi, elevi şi oameni de cultură au acuma un Creangă adevărat într-o ediţie elegantă, de un format uşor de purtat, şi pe un preţ moderat.

Volumele se pot procura prin librării ori direct dela subsemnatul. Comanda se face prin mandat poştal ori prin pachet ramburs. Librăriile şi instituţiile şcolare se bucură de rabatul stabilit, iar particularii de o reducere de 10%. Volumele se expediază franco recomandat.

Pronunţarea limbii romîne

Un tînăr suedez, domnul Alf Lombard, a prins gust pentru limba romînească. Dupăce a învăţat gramatica după Gartner, Weigand şi Tagliavini, s-a gîndit să vie la Bucureşti să se exercite la pronunţare. A scris deci o scrisoare lui Ovid Densuşianu prin care l-a rugat să-i pue la dispoziţie un student care să-l plimbe prin tîrg. «Cu buna voinţă cea mai desăvîrşită» Densuşianu a răspuns dorinţii domnului Lombard şi chiar dela sosirea dumisale în Bucureşti, l-a dat în primirea studentului A. P., un «băet de familie» din capitală.

Insoţit de domnul A. P., domnul A. L. s-a plimbat o lună prin Bucureşti, Dechemvre 1934. Ziua umbla şi sara scriea. După o lună s-a trezit cu un caet mare pe care l-a arătat şi domnului A. R. Acesta «cu buna voinţă cea mai desăvîrşită» i-a revăzut «rezultatele» şi i-a dat ideia să-şi tipărească caetul. Şi aşa a apărut *La prononciation du roumain* în Recueil de travaux publié par l'Université d'Uppsala, vol. 10/1936 pg. 103—176.

Domnul Lombard ne învaţă, de exemplu, că: *basma* se pronunţă şi *bazma* (pg. 163)!; — *Şviţera* se pronunţă şi *Şviţéra* (pg. 164)! şi fără să observe că acest termin este întrebuinţat

foarte rar, întru cît Romînii şi toate geografiile romînești zic *Elveţiea*; — *s* se pronunţă *j* în *Hasdeu* (pg. 174)! fără să ştie că adevăratul nume de familie al ilustrului filolog este *Hîjdău*, scris *Hâjdău*, şi pronunţat de ghiduşi *haidău*, din care cauză el s-a iscălit apoi *Hasdeu*; — pretinde că sg. *vechiu, ochiu, muşchiu* şi *unchiu* se pronunţă tot aşa la pl. *vechi, ochi, muşchi, unchi* (pg. 165); etc. etc. La aceste «teorii» se adaugă şi o transcripţie fonetică cabalistică, invenţie proprie de mare haz.

Pentru astfel de minunăţii domnul A. L. a fost propus pentru premiul Nobel (Neuphilologische Mitteilungen, 38/1937 pg. 200—202). La mai mare!

Şcoala francmasonă

In 1934 Léon de Poncins a publicat în editura Gabriel Beauchesne, rue de Rennes 117, Paris, o carte extrem de interesantă *La dictature des puissances occultes, La Francmaçonnerie d'après ses documents secrets*.

Cartea-i precedată de o prefaţă a editurii, din care extragem următorul pasaj:

Experienţa trecutului ne dă putinţa de a arăta în liniile sale mari drumul urmat de obiceiu pentru a dobori un adversar prea clar văzător.

Dacă faptele sau documentele publicate pot da naştere la critică din vreun punct oarecare de vedere, pur şi simplu se ridiculizează opera. Dacă nu, opera este împedecată de a ajunge la cunoştinţa publică organizînd împrejurul ei conspiraţiea tăcerii. In aplicarea ei, *cenzura-i nevăzută, nu-i niciodată menţionată public şi decretele ei sînt aplicate discret fără ca de obiceiu un ordin precis să fi fost dat.* Dacă totuş opera reuşeşte să pătrundă, atunci se aruncă asupra ei discreditul năpustindu-se asupra persoanei autorului, a cărui competenţă şi lealitate este discutată insidios. Este metoda care-a fost urmată, între alţii, contra istoricului englez N. H. Webster. In adevăr, în Secret Societies and subversive movements, Londra 1928, prefaţă, acest autor zice:

«*Nu căutau macar să-mi respingă operele mele, ci numai aruncau discreditul asupra lor, înţelegîndu-le anume pe dos, atribuindu-mi păreri pe care niciodată nu le-am avut, ba chiar atacîndu-mă personal* Este în special interesant că această tactică a fost adoptată, acuma o sută de ani, împotriva profesorului Robinson şi abatelui Barruel, doi scriitori, ale căror lucrări despre cauzele secrete ale Revoluţiei au făcut senzaţie la vremea lor».

Dacă, prin răsunetul ei, chestiea devine într-adevăr gravă, se merge mai departe. Se -ntîmplă atunci uneori că o regretabilă fatalitate, — boală sau

accident, întrerupe o activitate, a cărei bruscă oprire nu putea fi bănuită păn atunci prin nimic.

Insfîrşit şi alte mijloace fac la nevoe să răpească unui autor autoritatea scrisului său prin prezentarea lui ca un personaj cunoscut de toată lumea ca degenerat şi discreditat în ochii oamenilor de onoare.

Anumite acuzaţii şi anumite procese difăimează desigur o reputaţie şi, prin contra lovitură, ruinează iremediabil o operă. Cum spunea un francmason pe care cineva l-a cunoscut de aproape: «*N-are nicio importanţă că acuzaţiea este întemeiată ori nu. Rezultatul este cîştigat dinainte, căci în opiniea publică rămîne totdeauua ceva*».

Armand Godoy

A Francis Jammes par Armand Godoy. Paris, Editions Bernard Grasset, rue des Saints-Pères, 61. — Elegantă plachetă pe hîrtie alfa. — Trei poezii lui Francis Jammes.

Cenzura în Germaniea

Se face de comisii de *specialişti* autorizaţi din toate oraşele Germaniei. La cererea editorului ori tipografului, specialiştii se adună în oraşul unde se tipăreşte cartea şi discută în contradictor cu autorul, şi acesta-i liber să primească sau nu propunerile comisiei. In caz cînd nu primeşte, autorul poate totuş şă-şi tipărească cartea şi nimeni nu-i face nimic, numa că n-o poate pune în comerţ, deoarece librarii n-au voe să primească decît cărţile permise de cenzură.

Cenzura în foasta Ungarie

In Ungariea de dinăinte de războiu cărţile şi revistele romîneşti erau cenzurate şi în parte interzise. Rigoarea nu atingea însă schimbul de reviste şi gazete. Astfel la un moment dat revista *Viaţa Romînească* fusese interzisă în Ungariea, totuş revistele şi gazetele din Ardeal puteau s-o primească în schimb. Pentruca totuş abonaţii particulari s-o primească şi ei, după ideia dată de Ardeleni, s-a recurs la un truc: titlul *Viaţa Romînească* a fost schimbat în *Primavara* şi numele directorului *C. Stere* înlocuit cu *G. Pascu.*

In momentul de faţă în Romîniea se fac două cenzuri: una la graniţă, care opreşte cu totul anumite reviste şi gazete,

şi una la poşta locală, unde se opresc anumite numere. Astfel, eu am constatat că este oprită cu totul *Nouvelles Internationales*, revistă anti-iudeo-masonă ce apare în Germaniea, din care de mult n-am mai primit vreun număr. Din *Revue internationale des sociétés secrètes*, revistă anti-iudeo-masonă ce apare la Paris de două ori pe lună, n-am primit niciun număr pe Ianuar, Fevruar şi Mart (No. 1-6).

Dar ar fi de dorit ca Cucoana Cenzură să -nţeleagă că Romînii din Romîniea Mare nu pot fi trataţi mai aspru decît Romînii din Ungariea lui Tisza şi să permită schimbul de publicaţii periodice, chit ca primitorilor să le fie interzis reproducerea ori comentarea unor anumite articole.

Serviciu poştal

In toate oraşele occidentale poşta centrală se află în mijlocul oraşului. La Iaşi poşta centrală-i la gară. La Bucureşti coletele poştale se aduc acasă şi pentru asta adresantul plăteşte 5 lei (factaj). La Iaşi coletele poştale nu se aduc acasă, ci se iau dela gară în urma unui aviz de sosire. Aşa dar eu, din capul Sărăriei, trebue să iau tramvaiul, — 4 lei; să plătesc factaj 9 lei, dacă nu uit să cer restul de 1 leu dela 10, şi să iau iar tramvaiul, — 4 lei, total 17 lei, asta în caz cînd pachetu-i mic; iar cînd pachetu-i mare şi nu-l pot tăbîrci, trebue să iau trăsură, 20 lei,—total 33 de lei; şi -n amîndouă cazurile jumătate de zi pierdută, iar la sărbători pe deasupra înghesuială, putoare de slugi şi de soldaţi şi călcătură pe picioare!

La 1 April c. factajul a fost scoborît la 5 lei, dar restul a rămas neschimbat, ba, dacă vreţi, o inovaţie: avizul tipărit adus de factor prevede «nefiind acasă...»!

G. Pascu

Recenzii

Al. Iepure. *Calistrat Hogaş.* Contribuţie la cnnoaşterea vieţii şi operei sale. Conferenţă ţinută la Societatea culturală 'Miron Costin'. Roman 1935. mic în 8⁰, 59 pg.

Al. Iepure (greşit Epure), licenţiat în litere din Iaşi, şi profesor liceal la Roman, este unul din puţinii noştri profesori secundari care n-a legat cartea de gard pentru politică, afaceri şi plăceri.

Calistrat Hogaş s-a născut la 19 April anul 1847, după statul personal scris de el însuş; anul 1849, după Sidoniea Hogaş, fiica sa; anul 1848, după Luciea Turtureanu, sora sa. După ce-a mîntuit clasele primare, a urmat cursurile 'Academiei Mihailene', unde a fost coleg cu Al. Lambrior, Gh. Panu, Vasile Conta, C. Dimitrescu-Iaşi şi A. D. Xenopol, pe care i-a descris el însuş.

Hogaş ne-a lasat două volume de literatură: *Amintiri dintr-o călătorie* şi *In munţii Neamţului.*

A scris mai întăiu în revista 'Arhiva', desigur din îndemnul lui A. D. Xenopol, directorul zisei reviste, şi apoi, din 1907, la revista 'Viaţa Romînească' din îndemnul lui Garabet Ibrăileanu, directorul literar al acestei reviste.

Mi-aduc aminte de lupta între Hogaş, care, în descrierile lui de călătorie, introducea lungi pasaje de mitologie, la care ţinea foarte mult, şi Ibrăileanu, care îi tăia cu cruzime aceste pasaje (şi cu drept cuvînt).

In broşura sa, Iepure dă anumite date biografice după acte şi comunicări de familie şi citează pasaje dintr-o biografie literară scrisă cu talent de D-ra Sidoniea Hogaş, fiica lui Calistrat, publicată din nefericire într-o gazetă din Piatra, unde Domnişoara-i profesoară de muzică.

Urmează o analiză literară a celor două opere.

Pentru o mai bună înţelegere a operei literare a lui Hogaş, poate că nu-i fără folos de a şti că-i plăcea viaţa şi femeile. (O legătură cu o tînără femee s-a sfîrşit cu o tragedie).

N. Iorga. *Vasile Alecsandri student la medicină.* Bucureşti 1938. 8⁰, 5 pg. + 3 facsimile. — Academiea Romînă, Memoriile secţiei istorice, seriea III, tomul XX, Mem. 6.

Generalul Văltoianu a dăruit Academiei un caet de trei file din vremea cînd Alecsandri îşi propusese să studieze medicina la Paris : *Chimie, Basile Alexandry, Paris 1835, Laboratoire de Mrs Gauthier et Glaubry. B. A.*

Sus trei versuri în tranţuzeşte şi pe margină cifrele (în linie verticală) 4 6 8 3 (nu 4 6 4 3, cum scrie Iorga la pg. 5).

N. Iorga. *Ştiri despre Axintie Uricariul.* Bucureşti 1934. 8⁰, 10 pg. + 5 planşe. — Academiea Romînă, Memoriile secţiei istorice, seriea III, tomul XVI, Mem. 2.

Axintie apare aici în nişte procese de pămînt în acte din 1714, 1715, 1717, 1721. Intr-un act din 17 Iulie 1723 Axintie apare ca ne mai fiind în viaţă : nemică, *cît au trăit Axintie*, n-au dzis, ce numai acmu, *nefiind Axintie Uricariu* şi nici feciorii lui, îş aflase vreame de răspundere.

N. Iorga. *1) «Calicii» lui Mihaiu Viteazul, 2) Zavira şi opusculul lui Dimitrie Cantemir despre lupta între Cantacuzini şi Brîncoveni.* Bucureşti 1939. 8⁰, 7 pg. + 1 facsimil.— Academiea Romînă, Memoriile secţiei istorice, seriea III, tomul XXI, Mem. 2.

1) Dintr-un document din 5 April 1643 rezultă că Mihaiu Viteazul luase măsura de a culege pe *calici* şi a-i da la mănăstiri. După Iorga, aceşti calici nu erau *cerşitori*, ci *mutilaţi* de războiu.

2) Iorga a căpătat un exemplar din opusculul lui Cantemir despre Cantacuzini şi Brîncoveni în traducerea grecească a lui *Gheorghe Ioan Zavira*, tipărită la 1795, şi reproduce prefaţa, în care traducătorul dă o scurtă biografie a lui Cantemir.

Despre această traducere făcută «din nemţeşte» se ştie ceva mai mult decît rezultă din introducerea lui Iorga, v. G. Pascu, Ist. lit. rom. XVIII, Epoca lui Clain, Şincai şi Maior, pg. 66-67.

Nu vedem legătura între *calicii* lui Mihaiu Viteazul şi opusculul lui *Cantemir*, ca să apară în aceiaş broşură.

Iulian Ştefănescu. *Epopeia lui Mihaiu Viteazul în lumea greco-rusească în secolii 17 şi 18.* Bucureşti 1935. 8⁰, 34 pg. + o facsimilă.— Extras din Revista Istorică Romînă 4/1934.

Schottenkloster din Viena posedă un manuscris slavo-rusesc care cuprinde o istorie complectă a lui Mihaiu Viteazul, — un rezumat al poemei greceşti a lui Stavrinos.

Textu-i o copie defectuoasă, iar traducerea-i textuală, în genere exactă, dar cu omisiuni numeroase şi privind pasaje întinse.

Trrducătorul, necunoscut, a avut în faţă un text tipărit, deşi nu se poate preciza ce anume ediţie. Traducerea-i interesantă fiindcă introduce pe Mihaiu Viteazul în lumea slavă, iar traducătorul apare ca un admirator al eroului romîn.

Urmeazul textul slavo-rusesc şi traducerea romînească.

Alexandru Elian. *Conspiratori greci în Principate şi un favorit mavroghenesc: Turnavitu.* Bucureşti 1935. 8⁰, 36 pg.—Extras din Revista Istorică 21/1935.

La sfîrşitul secolului XVIII se aflau în Munteniea şi Moldova mai mulţi revoluţionari greci, membri ai societăţii ἑταιρία τῶν φίλων, al cărei suflet era poetul tesaliot Rigas Velestinli, şi care urmăreau eliberarea Greciei de supt jugul turcesc.

Dupăce stătuse o mulţime de vreme la Bucureşti, Rigas se duce la Viena în vara anului 1796, unde după un an, la 1797, este arestat pentru agitaţii. Dosarul anchetei precum şi mai multe rapoarte şi instrucţii diplomatice referitoare la complotul împotriva Turciei se găsesc în arhivele din Viena. De-aici putem afla numele tovarăşilor lui Rigas. Pintre aceştia se aflau: Iordachi Golescu, Lambru Fotiade, Iordachi Slătineanu, Theodori Mustaţă (supus austriac, mare negustor în Moldova) şi negustorul Dumitrachi Turnavitu, a cărui biografie o reconstitue autorul.

Dimitrie G. Ionescu. *Relaţiile ţărilor romîne cu patriarhiea de Alexandriea.* Bucureşti 1935. 8⁰, 68 pg.

Autorul expune relaţiile ţărilor romîneşti cu patriarhatul din Alexandriea (în Egipt) dela 1600-1766. Din 13 patriarhi, cîţi au păstorit în acest timp, 9 au stat în Moldova şi Munteniea şi au predicat contra propagandei catolice şi au capatat dela Domnii şi boerii noştri bani, daruri şi şese mănăstiri, înzestrate cu numeroase sate şi proprietăţi funciare, — într-un timp cînd, după căderea Constantinopolului, biserica grecească, sărăcită, se lupta cu mari greutăţi. La rîndul lor, înalţii prelaţi şi călugării greci veniţi cu ei şi stabiliţi în ţările romîneşti au introdus aici cultura greacă care apoi a alungat cultura slavonească.

P. P. Panaitescu. *Biserica Stelea din Tîrgovişte.* Bucureşti 1937. 8⁰, 8 pg.— Extras din Revista Istorică Romînă 5-6/1935-1936.

Un negustor din Tîrgovişte, anume Stelea, care apoi a ajuns spătar, zidise o mănăstire, unde cu vremea fusese îngropat Nicolae vel agă, tatăl lui Vasile Lupu, Domnul Moldovei. Cu ocaziea împăcării între Vasile Lupu şi Mateiu Basarab, Vasile Lupu a dărămat biserica lui Stelea şi în locul ei a zidit alta, după modelul Trei Ierarhilor din Iaşi,—o minune de arhitectură moldovenească în capitala de atunci a Ţării Romîneşti, la 7 Sept. 1645.

Gh. Duzinchevici. *Ceva nou asupra legăturilor lui Sobieschi cu Moldova.* Bucureşti 1937. 8⁰, 18 pg.— Extras din Academiea Romînă, Memoriile secţiei istorice, seriea III, tomul XIX, memoriul 21.

Gh. Duzinchevici, licenţiat în litere (istorie) din Iaşi, şi doctor în litere dela Cracoviea, asistent la Universitatea din Cluj, colaboratorul nostru, este unul din tinerii noştri istorici cei mai pasionaţi şi mai harnici.

Studiul de faţă face parte dintr-o serie de studii întreprinse de autor

în bibliotecile polone cu privire la relațiile politice dintre Poloniea și Moldova. Autorul arată aici sforțările făcute de regele Sobieski pentru a atrage pe Const. Vodă Cantemir spre a primi suzeranitatea polonă și lupta cu Polonii contra Turcilor. Prudent, Const. Vodă Cantemir primește propunerile, dar trăgănează până ce se vede bine că Polonii nu pot doborî pe Turci și Tatari.

Const. Solomon și C. A. Stoide. *Documente tecucene*, I, secol. XVII-XIX. Bîrlad 1938. 8⁰, 128 pg.

Autorii ș-au propus să scrie o monografie despre *Tîrgul și Ținutul Tecuciului*, în vederea căreia publică această colecție de documente,—170 dintre anii 1603-1839.

Printre personajele mai importante, găsim pe :

Axintie Uricariul, 11 Iunie 7247 = 1739 (pg. 58).

Neculai Buhuș, mare logofăt, 29 Dech. 1666 (pg. 24).

Miron Costin, mare logofăt, 30 Dech. 7185=1676 (pg. 32).

Tudose Dubău, vel logofăt, 1 Dech. 7196=1687 (pg. 41).

Tit Simedrea. *Tetraevanghelul vistiernicului Matiaș*, manuscript din anul 1535. București 1934. 8⁰, 28 pg. — Extras din Biserica ortodoxă romînă 52/1934 No. 3, 4.

Autorul mai întâiu precizează înțelesul cuvintelor *tetraevanghel, evanghelie* și *evanghelistar*.

Tetraevanghel este cartea liturgică care cuprinde cele patru evanghelii canonice așezate, nu după succesiunea pericopelor (zacealelor), ci după ordinea sfinților evangheliști : Mateiu, Marcu, Luca și Ioan ; *Evangheliea* este cartea liturgică care conține pericopele evanghelice în ordinea în care trebuesc cetite în cursul anului la leturghte și la alte sfinte slujbe liturgice ; iar *Evanghelistarul* este un *tipicon* sistematic al Evangheliei, un fel de indice ori tabelă a cetirilor evanghelice la leturghiea din fiecare zi a anului.

Toate cărțile bisericești cu conținut evanghelic tipărite la noi pân la 1682 sînt *tetraevanghele*; și toate cărțile de acest fel, începînd cu cea tipărită la București în 1682, sînt *evanghelii*.

Evanghelistarul apare întâiaș dată în Evangheliea tipărită la București în 1750.

Autorul descrie apoi un *Tetraevanghel slavonesc* scris în Moldova de un anonim din poronca lui *Mateiu* mare vistiernic și frate-său *Sima* vistiernic, la 5 Fevruar 7043 = 1535, și dat danie mănăstirii Dobrovăț din ținutul Vasluiului, zidită de Ștefan cel Mare.

Autorul nu ne spune unde se găsește acest manuscris.

In nota dela pg. 3 (începutul) autorul dă în originalul slavonesc și traducere însemnarea depe *un alt tetraevanghel slavonesc* scris în Moldova la 1529 din poronca lui jupîn Barbovschi pîrcalab orașului Suceava, de iromonahul Ma-

carie din Putna, dăruit bisericii Uspeniea din Suceava, şi care acuma se află la mănăstirea Rilo din Bulgariea.

O scurtă notiţă despre acest tetraevanghel făcuse autorul mai întâiu în Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice vol. 22/1929 pg. 143 (nu 134, cum zice acuma în nota citată).

Aceste manuscrise, adăugate la cele deja cunoscute, pun în evidenţă marea cultură slavă din Moldova.

Vasile Grecu. *Izvorul principal bizantin pentru Cartea cu învăţătură a diaconului Coresi din 1581. Omiliile patriarhului Ioan XIV Caleca (1334—1347).* Bucureşti 1939. 8⁰, 167 pg. + 6 planşe. — Academiea Romînă, Studii şi Cercetări, XXXV.

Răscolind manuscrisele greceşti ale Academiei Romîne, V. Grecu a a dat peste manuscrisul No. 500, care conţine colecţiea de omilii pentru duminicile de peste tot anul a patriarhului *Ioan Caleca,* colecţie care formează izvorul principal bizantin pentru *Cartea cu învăţătură* a diaconului Coresi din 1581.

In Anexă autorul dă în paralel textul grecesc şi traducerea romînească.

In introducere (pg. 13) autorul arată importanţa textului grecesc pentru precizarea înţelesului unor cuvinte întrebuinţate de Coresi ca : *să se catinză* = să fie intinsă masă, *linie* = linişte, *alcâmuri* s. pl. = atacuri, năvale, *chirdosí* = a aduce, a procura.

Păcat că autorul n-a dat decît aceste «cîteva exemple», căci vol. II a ediţiei de *Cartea de Învăţătură* a lui Coresi din 1581, Bucureşti 1914, nu va mai apărea niciodată.

Multă muncă.

Al. Iordan. *Contribuţiuni* (sic, *-iuni !*) *lingvistice la Bibliografiea veche romînească.* Bucureşti 1938. 8⁰, 16 pg.

Precizează limba slavă în care-s scrise 57 de cărţi slave tipărite în ţările romîneşti între 1508—1830 : mediobulgară pân la 1650 ; slavă rusă bisericească, în Mystirio sau Sacrament, Tîrgovişte 1651 ; slavă rusă-ucraineană în textele tipărite de Moldoveni.

In bibliografiea dela pg. 7—8 aceleaşi greşeli grosolane în titlurile cărţilor străine :

Gramatik, cu un *m* (Leskien, Vondrák — de 2 ori).

Mit einer karte, cu *k* mic (Miletič).

Die Slavischen Dialecte (Oblak).

Die **Formelere** der Kirchenslavischen Sprache (Schleicher : Die *Formenlehre* der kirchenslav.).

K. Sandfeld, Lingvistique balkanique, problèmes et rézultats.

G. Millet, Linguistique historique et lingvistique générale. — Confundă pe *Antoine Meillet,* autorul cărţii citate, cu *Gabriel Millet,* bizantinistul.

Ce-a mai fi şi cu «precizările»!

Petru Caraman. *Contribuţie la cronologizarea şi geneza baladei populare la Romîni. Partea II. Geneza.* Bucureşti 1933. 8⁰,68 pg. — Extras din Anuarul Arhivei de Folklor II pg. 21-88, paginaţie menţinută.

In partea I a acestui studiu autorul arătase că *Cîntecul lui Marcoş paşa* reflectă un fapt istoric real: dezastrul unei năvăliri turceşti în Poloniea prin Moldova supt comanda lui *Malcociu* între Dech. 1498 şi Fevruar 1499 (v. RevCr 12/1938 pg. 236). In partea II autorul arată motivele baladei (gerul, crivăţul, Dumnezeu, lupta cu furnicile), apoi culoarea locală (cai turceşti-belghiri, bahameţi, bidivii; ciadîr; cîntecul ţiganului, fumatul tutunului cu ciubuc, obiceiul de a purta barbă, costumul turcesc), etc. Discută variantele numelui *Malcociu*, între care *Marcoş*, şi arată că balada s-o născut în Moldova.

Totul s-ar fi putut scrie în 30-35 de pagini.

Cîntecul ţiganului (pg. 44) ar trebui să-l intereseze pe domnul Graur, distins «specialist» în materie (v. RevCr 12/1938 pg. 175-184).

Fr. Jos. Sulzer. *Localităţi din judeţul Ilfov.* Traducere din limba germană de Oniciu Graţiana, cu o introducere de Dan Simonescu. Bucureşti 1935. 8⁰, 16 pg.—Extras din 'Raze de Lumină' 7/1935.

Sulzer, fost profesor al copiilor lui Alexandru Vodă Ipsilanti, a stat la Bucureşti dela 1776 pân la 1791, cînd a murit.

Spirit viu, a cunoscut multă lume, multe locuri şi multe întîmplări, pe care apoi le-a scris într-o carte *Geschichte des transalpinischen Daciens*, din care a publicat la Viena 3 volume între 1781—1782, iar al patrulea a ramas în manuscris.

Fiind de părere că Romînii, în actualele lor teritorii dela Nordul Dunării, sînt emigranţi târzii din sudul fluviului, opera lui a fost straşnic combătută de Clain, Şincai şi Maior, din care cauză numele lui a devenit odios. Opera lui este totuş o operă de mare valoare şi ar fi de dorit ca cineva să ne dee o traducere complectă a ei (partea tipărită şi cea inedită). Deocamdată D-ra Gratiana Oniciu ne-a dat numai partea privitoare la localităţile din jud. Ilfov (10 pagini).

I. I. Russu. *Sarmizegetusa.* Contribuţie la toponomastica tracă. Cluj 1936.8⁰, 12 pg.—Extras din Anuarul Institutului de studii clasice II.

Autorul dă din izvoare toate numirile pentru celebra cetate a Dacilor şi crede că «forma primitivă a numelui Sarmizegetusei era **Germidege*» (pag. 7). Eu cred însă că numirea primitivă era *Zermizegetusa* = *Germizegetusa*, caşi *Zermizera* = *Germizera* < trac *zermiz-* = gr. *θερμίζω=θερμάζω 'être chaud'.

Poate că finalul *—usa* este o variantă a sufixului *—usis* care se găseşte în *Dannusis*, nume al Dunării (la B u d i m i r, Zu den Donaunamen, după Indog. Jahrbuch XVIII, partea VII No. 166, pg. 142).

Eugen Pavlescu. *Stîna satului*. Iaşi, fără an. mic in 8⁰, 119 pg.

«Un obiceiu foarte curent în viaţa satelor noastre este asocierea locuitorilor pentru a forma cîrduri de oi în vederea creşterii acestora şi a folosirii în comun a laptelui, prin repartizarea lui în proporţiea cantităţii ce-ar fi primit-o fiecare dela toate oile sale într-un timp de mai înainte determinat».

Autorul studiază această asociaţie din punct de vedere economic, ajungînd la concluziea că nu-i vorba de o cooperaţie instinctivă, ci o întreprindere capitalistă.

Broşura cuprinde 3 capitole: origina stînii satului, alcătuirea stînii satului şi împărţirea fruptului. Cu această ocazie aflăm şi diferiţi termini interesanţi.

Dr. Hector Sarafidi. *Dicţionar grec-romîn*. Cu o prefaţă de D. R u s s o, profesor la Universitatea din Bucureşti. Constanţa 1935.8⁰, 447 pg.

Autorul, medic la Constanţa, ne-a dat un Dicţionar grec-modern-romînesc, menit desigur să aducă servicii.

Se ştie că în Greciea sînt două limbi comune, una *scrisă*, literară, şi una *vorbită*, populară. In Dicţionarul său, autorul ne-a dat şi numeroase cuvinte din limba vorbită, lucru foarte folositor pentru Romîni, care-au împrumutat dela Greci numeroase cuvinte în forma lor populară.

Valoarea unui Dicţionar se poate aprecia la întrebuinţare. Impresiea mea este că Dicţionarul lui Sarafidi poate înlocui cu destul succes Dicţionarul similar al lui L e g r a n d.

G. Pascu

Tr. Ionescu-Nişcov. *Traducerile literare din limbile slave în romîneşte* (în limba cehă), în Slavia XVI/1939 No. 2-3.

Autorul dă lungi liste de traduceri în romîneşte din literaturile rusă, cehă, polonă, sîrbă.

Pentru bibiografiea traducerilor din literatura rusă, — în general foarte sumară — autorul s-a servit între altele, ceia ce desigur nu trebuia s-o facă, de cataloagele editurilor respective. Iar aceasta se cunoaşte din titlurile greşite pe care le dă unor traduceri (aşa, de exemplu, Nr. 129 din colecţiea 'Minerva' cuprinde *Suflete desnădăjduite* de M. G o r k i, nu *Suflete disperate*, etc.), greşală admisibilă la un alcătuitor de cataloage ale editurii, şi nu la un cercetător al problemei. Dealtfel, pentrucă tot aşa sînt redactate şi cataloagele de cărţi literare, Ionescu-Nişcov nu indică totdeauna autorii traducerilor, dînd numai *numărul* colecţiei sau al bibliotecii, dar şi aceasta de foarte multe ori greşit. Astfel, Nr. 46 din colecţiea 'Lectura' nu are nicio traducere din literatura rusă, cum totuş ni se precizează.

Deşi spune că traducerile din literatura rusă s-au făcut în mare parte din franţuzeşte, ceia ce din păcate este un trist adevăr, afirmă între altele că cutare şi cutare traducător s-a servit de originalul rusesc, în timp ce unii ca

Ludovic Dauş, G. B. Rareş etc. folosesc aproape exclusiv versiunile franţuzeşti scurtîndu-le sau chiar rezumîndu-le după voe. Acesta din urmă nu-şi ascunde măcar izvorul franţuzesc, atunci cînd în dreptul titlului romînesc al povestirii lui Lew. (sic, *w*, ortografie franţuzască şi punct !) N. Tolstoi, *Pe drumul mîntuirii* (ed. I. Negreanu, Bucureşti 1926), pune în paranteză fără niciun rost titlul originalului franţuzesc : *Deux pélerins.*

Greşeşte numele traducătorilor: *Taras Bulba* al lui Gogol N. (nu al lui M. Gorki, cum se exprimase un alt cunoscător al literaturii ruseşti la noi, Const. Păun, în 'Flacăra' V/1915, No. 10, p. 108), roman cunoscut la noi în patru traduceri, din care Ionescu-Nişcov ştie numai două, în colecţiea 'Minerva', Nr. 16-17, a fost tradus nu de Gr. Tăuşanu, ci de L. L. Brîndză.

Lista unor asemenea greşeli se poate înmulţi şi-i păcat că autorul, căruia i s-a reproşat deja nepregătirea în «domeniul ruso-romîn» (E. Dvoicenco, *Preocupări Literare* IV, 1939, No. 4, p. 159), şi care pentru redactarea acestor liste a avut nevoe *numai* de informaţie şi de mai multă atenţie, nu şi-a putut realiza buna intenţie de a ne fi dat o listă corectă şi complectă a traducerilor din literaturile slave.

Sever Pop. *Sinonimele cuvîntului tîrg în lumina geografiei lingvistice.* Cluj 1938. 8⁰, 19 pg.—Extras din Revista Geografică Romînă.

Ultimul elev al lui Gilliéron, creatorul geografiei lingvistice, studiază aici, în lumina acestei discipline, o parte din terminii romîneşti în legătură cu comerţul. Terminii de origină latină *(negoţ, cumpăra, vinde, preţ, împrumuta, dator)* dovedesc, după autor, că «Romînii au practicat dela început comerţul». După informaţiea noastră însă, vechimea unor termini ca *negoţ* (cf. *negustor*, munt. *neguţitor* < ital. *negoziatore*, Giorge Pascu, *Beiträge zur Geschichte der rumänischen Philologie*, Leipzig 1920, p. 11) şi probabil *preţ* (cf. *preţui)*, nu este încă dovedită, dar acestea, nu impietează cu nimic asupra concluziei autorului, din a cărui înşirare rămîn încă ceilalţi termini, moşteniţi din latineşte.

In schimb, terminii care denumesc locul unde se face comerţ sînt de origine străină. Pentru noţiunea de 'tîrg (săptămînal)' informatorii lui Sever Pop, reprezentînd 301 comune, au răspuns prin : *tîrg* (< sl. trŭgŭ), *bîlci* (< ?), *obor* (< bulg. *obor*), *panair* (turc. *panajîr)*, *iarmaroc* (< rut. *jarmarok)*, *piaţ* (sîrb. *pijac)*, *mărturie* (ziua de mărturie la judecată). Parte din aceşti termini de origină străină au depăşit zona lor de influenţă determinată înainte de învăţaţi, însă, în judecarea lor, trebue să se ţie samă de «faptul că circulaţiea acestora e mult mai mare decît a cuvintelor obişnuite» (p. 5).

Pentru dezbătuta etimologie a lui *bîlci,* atrag în treacăt atenţiea asupra semantismului (necunoscut de niciun alt termin romînesc corespunzător), al ucr. *misto,* sîrbocr. *mjesto* 'Ort, Stadt', pol. etc. *miasto* 'Stadt', alături de rus. bulg. *mĕsto* 'Platz, Stelle' (E. Berneker, *Slav. Et. Wb.* s. v. *mĕsto*), şi poate că cercetările în această direcţie vor duce într-adevăr la un rezultat pozitiv.

Terminii dialectali pentru aceiaş noţiune sînt: istroromîn sămăń (< sîrb. *smena* 'schimb'), macedoromîn *păzare* (< turc. *pazar* 'marché) şi meglenorom. *păzărişte*.

Pe cîtă vreme în Transilvania, *tîrg* 'ville' a cedat în faţa lui *oraş*, de origine maghiară, *tîrg* 'marché, foire' se menţine încă în această accepţie, şi în acest sens Transilvania, din examinarea făcută de autor pe baza hărţilor 'marché şi foire', apare mai conservatoare. Ideia din urmă a fost amplificată acum în urmă de Sextil Puşcariu în *Le rôle de la Transylvanie dans la formation et l'évolution de la langue roumaine* (extras din La Transylvanie), cunoscută şi în versiunea ei romînească, din *Revista Fundaţiilor Regale* IV, 5, pp. 296 sq. Noţiunea 'tîrg anual' e reprezentată de *tîrg* şi, în regiunile unde *tîrg* însămna 'ville' şi 'marché', pentru evitarea omonimiei, de *iarmaroc, bîlciu, obor, zbor* şi *panair*. Pentru evitarea aceleiaş omonimii, alteori se precizează că este vorba de *tîrg de vite*, ~ *de marhă*, ~ *măroc* (< *mare*), şi ~ *de ţară*.

Tot pentru noţiunea 'foire', cunosc terminul *nedee* pe care Sever Pop nu l-a putut înregistra dela informatori şi un neologism de dată recentă, şi care de altfel nu interesează aici decît pentru atestarea lui (poate nu pentru prima dată însă): *nundine* (< lat. *nundinae*), explicat prin 'iarmaroace' de însuş Dem. Vasilievič, traducătorul în romîneşte al romanului rusesc *Ivan VyŽygin* de Th. Bulgarin (Iaşi, vol. II, 1852, p. 162).

Un rezumat în italieneşte termină acest îngrijit studiu al lui Sever Pop, ale cărui concluzii se pot verifica cu ajutorul celor două hărţi inserate în text.

D. Florea-Rarişte. *Din limbajul şcolarilor (studenţi şi elevi).* Iaşi 1939. 8⁰, 37 pg.—Extras din Buletinul Institutului A. Philippide V.

«Elevii şi studenţii simt nevoia creării unui limbaj deosebit» (p. 3), din care autorul, student şi el, dă mai multe exemple, mulţămindu-se «cu rolul mult mai modest de a înregistra expresii şi cuvinte caracteristice» (pg. 5). Explicaţiile pe care totuş le face, cu o rezervă generală pentru toate, în parte sînt juste, dar se referă la limba de origină, sau sînt pasibile şi de alte interpretări:

Alma Mater 'universitate' (pg. 9), va fi fost împrumutat chiar cu acest înţeles din franţuzeşte: expression souvent employée par les poètes latins pour désigner la patrie, et quelquefois par les écrivains de nos jours pour désigner l'Université *(Petit Larousse illustré*, Locutions, s. v.).

Servus (10), formulă de salut, e şi acum în mare cinste la Unguri şi la studenţii transilvăneni ai Universităţii din Iaşi, şi mai ales la Evreii tineri (Basarabiea, Moldova), la aceştia din urmă poate şi pentru parfumul său oriental (?!).

Zdaróva (11), întrebuinţat «cu oarecare ironie la adresa Basarabenilor», reprezintă nu subst. rus. *zdorôvje* 'sănătate', ci chiar formula de salut *zdorôvo* 'fii sănătos'.

A face carte (11), probabil nu trebue pus în legătură cu *a şti carte*, cí cu *a face treabă*.

A răspunde 'a se prezenta la examen', cf. rus. *otveČat'*, bulg. *otveČavam* etc. 'a răspunde, a se prezenta la examen'.

A trînti 'a respinge la examen' (13), pentrucă examenul «a fost considerat ca o luptă» (?); cfr. şi fr. *échouer* 'être poussé contre un bas-fond, ne pas réussir', rus. *provalit'* 'a prăbuşi, a respinge la examen' etc. Explicaţiea autorului poate fi deci valabilă aiurea, în romîneşte fiind un calc (cfr. şi *a răspunde)*.

Baterii 'steele goale' (20) pus în legătură de autor cu *butelii* (de Leyda) este şi terminul pentru 'coşul de tablă cu ghiaţă în care se ţin steclele', dar aici, caşi în franţuzeşte, s-a pornit dela ideile 'rangée de canons, ensemble des instruments', pe care le evocă steclele golite, aşezate în ordine sau nu pe jos sau pe masă.

Pentru *a bea ex* 'a bea dintr-o dată vinul din pahar' (19), cfr. ungur *igyunk exet* (< lat. *ex*) idem.

A mînca în familie (22) 'a mînca acasă'; am auzit întrebuinţîndu-se această expresie, totdeauna ironică, spre a se camufla lipsa de bani a cuiva, de obiceiu student, cu supt-înţălesul (!) 'n-am ce mînca'.

A iubarisi (23) şi *a iubeşti* (28) 'a iubí', creaţii glumeţe şi voite, ajută, credem, să vedem şi în *izbit* 'amoureux', V. Gr. Chelaru, Buletinul Philippide, IV 121, — socotit fie sinonim cu *lovit (la coarda sentimentală)*, fie cu *nebun*, spre deosebire de *om normal* 'neîndrăgostit', I. Iordan, *ib.* 180, — un simplu joc voit de sunete. Procedeul e foarte fertil în mediuri bilingve ale minoritarilor, pe sama cărora credem că trebue pus şi *nebun' rău'* (< *ne* + *bun*, 36), şi care sînt dispuşi, mai mult decît ceilalţi, să altereze sau să interpreteze cuvintele etimologic şi nu în spiritul lor (ex. *respectiv* 'care se respectă', 36, etc.).

In rest, în studiul lui Florea-Rariţe sînt explicaţii nimerite, iar cuvintele şi expresiile înşirate, surprinse toate din graiul viu, sînt interesante şi instructive.

G. Bogaci

BIBLIOGRAFIE

Reviste străine şi romîneşti în limbi străine

Archivum Europae centro-orientalis, Budapest. — 4/1938 No. 4 (24.V.1939).

Boletim de Filologia, Lisabona. — 4/1936 No. 3—4 (29.VI.1937). — 5/1937 No. 1—2 (2.XII), 3—4 (16.I.1939).

Bulletin Hispanique, Bordeaux. — 1937 No. 1 (18.IX), 2 (21.I.1938).

Bulletin de la Société royale de Lund.— 1934—1935 II, IV. — 1935—1936 I, II, III. — 1936—1937 III, IV, VI. — 1937 IV, V.

Byzantinoslavica, Praha. — 1/1929, 2/1930, 3/1931, 4/1932, 5/1933—1934 (toate la 4 Iunie 1937).

Contre-Révolution, revue internationale d'études sociales. — 1937 No. 2 (11.VI).

Forschungen und Fortschritte, Berlin. — 1937 No. 17—36. — 1938 No. 1—36. — 1939 No. 1—3, 6—14.

Forschungen, Südostdeutsche, München, Südostinstitut. — 1/1936, 2/1937, 3/1938.

Izvestija Akademii Nauk S. S. S. R. (Bulletin de l'Académie des Sciences de URSS, classe des Sciences sociales), Leningrad. — 1937 No. 1 (10.VI), 2—3 (21.XII), 4 (31.XII), 5 (24.IV.1938).

Kulturberichte, Italienische, Leipziger romanistische Studien, III Reihe. — 2/1937 No. 4 (2.II.1938).

Kvartalnik Historyczny, Lwów. — 1936 No. 1—4 (30.VII.1937). ~ *Bibliografija historji polskiej* za rok 1933 i 1934, anul 1936 (30.VII.1937). — 1937 No. 1-2 (9.XII), 3.

Literaturblatt für germanische und romanische Philologie, Leipzig. — 1937 No. 1—12. — 1938 No. 1—12. — 1939 No. 1—2, 3—4, 5—6.

Mitteilungen, Neuphilologische, Helsinki. — 1937 No. 3-4, 5—6, 7—8. — 1939 No. 1—2.

Monatsschrift, Germanisch-romanische, Heidelberg. — 1937 No. 5—12. — 1938. — 1939 No. 1—2.

Inchis la 25 Maiu 1939

Nouvelles Internationales. — 1938 No. 7, 9, 10, 11. — 1939 15.IV — 1.V.

Revue des études indo-européennes, București. — 1938 No. 1 (29.IV).

Revue internationale des études balkaniques, Belgrad. — 3/1937 tome I (5, sic) (29.XI), tome II (6, sic) (8.X.1938).

Revue internationale des sociétés secrètes, Paris.—1937 No. 10-22. — 1938 No. 1-10, 12, 15-22.—1939 No. 7, 8, 9.

Revue de Transylvanie, Cluj.—1/1934 No. 1, 2 şi 3.—2/1935 No. 1, 2. 3, 4.—3/1936 No. 1, 2, 3, 4.—1937 No. 1, 2, 3, 4.

Rocznik Slawistyczny, Kraków.—13/1937, 14/1938.

Slavia, Praha.—5/1926, 6/1927, 7/1928, 8/1929 (lipsă No. 4), 9/1930, 10/1931, 11/1932, 12/1933, 13/1934, 14/1935-1936, 15/1937 (toate la 10 Mart 1939), 16/1938-1939 No. 1, 2-3.

Studia Neophilologica, Uppsala.—9/1936-1937 No. 3 (8. VII. 1937).—10/1938 No. 1, 2, 3.—11/1938-1939 No. 1-2-3.

Studio, Per lo, e l'uso del latino. Bolletino internazionale di studi, ricerche, informazioni, Roma.—1939 No. 1 (18. III).

Vierteljahrsschrift, Siebenbürgische, Iaşi.—1937 No. 1-2 (11.VII), 3 (2.X), 4 (30.XII).—1938 No. 1-2, 3-4.—1939 No. 1, 2.

Wiadomości historyczno-dydaktyczne, Organ polskiego toworzystwa historycznego dla spraw nauczania-historji. –1936 No. 1-4 (30. VII. 1937).—1937 No. 1 şi 2 (9. XII), 3.

Zeitschrift für Namenforschungen, München-Berlin.—1937 No. 1 (1. VIII), 2 (27. III. 1938), 3 (2. VI. 1938).—1938 No. 1. 2, 3.—1939 No, 1.